

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XIII. ÉVFOLYAM 2002. 3. (351.) SZÁM — FEBRUÁR 10.

ára 3000 lej

Bartha László festménye

- Búcsú Bálint Tibortól
- Bogdán László: Márai hattyúdala
- Fodor Sándor: Napsugár
- Szőcs István: Száljegyzetek
- Lászlóffy Csaba: Az üres álarc
avagy a pszichoanalitika traumái
- Mester Zsolt: A csapda
- SERÉNY MÚMIA

ISKY ANDRÁS Az Olvasás Éve

Kali Andreának és Dimény Áronnak

1. "Isten veled, pihenj,
mihelyt lehet." "Korai még..."
"Menj csak." "Megyek."
2. Beszéd, szünet nélkül,
függni a másikon, Egy
Másikon, örök trükk,
3. bejön, bejön ez is: "Mind e
fájdalom egy szép
napon édes tréfa lesz."
4. Egy vagy több
hibátlan szerző, Szó
himbálódzik a zsinórán,
5. de nem, inkább nem,
koronaér az, remekbe
szabott vertarany ékszer.
6. Kesztyű dobog
az erkélyen, fehér
kesztyű, odadobták.
7. Jeles Szó, szólítja
szerelmes Vesét,
"dobd el neved" kéri,
8. kérleli Szó, akit a bal
kezére húzott a sors
és úgy mutogatja.
9. Vézna kísérlet a fényt
szóba hozni: "Hídd el,
fehérnek látszol te is."
10. Aztán végszóra Máj jön
Vastag Bél herceg oldalán,
testes bontóvíván, csupa emlék.
11. Szórványos taps, átmeneti
unalom, óriási tálcán behozzák
a meztelen Tüdőt, épp jókor,
12. erotika és néma rémület.
Híres hajcsomó talál gazdára,
majd a fehér szakállas Arc,
13. az Arc, a hozzá tartozó
fehér szakállal
rákerül a fénylő Koponyára:
14. ügyes kellék, Isten
mint asztali lámpa.
Nagyság, félelmetesség,
15. mélabú, félelmetesség,
bíbor mélabú, nagyság.
Mellkas üres kriptája,
16. szélgep fúj belőle, nőies
Borda, nem is egy,
hőfehér vérbe mosták évekig,
17. közben a Lépet hibáztatták
folyóást, olykor az Epét
("ő élni mert az én jogommal"),
18. jóllehet a Prologusban
már úgyis minden eldőlt.
Távozó lelket követ a fejsz,
19. ügyefogyott próbálkozás
eljutni a végszóiig valahogy,
"Így lesz az is, mi csonka még
20. egész". A plakátról az
egyetemes donor tekint le
ránk, a donor nagyvállalkozó,
21. jól ismert olaj portré, nincs
vita, a vásznat számtalanszor
lekapták: a tekintet alatt
22. ugyanaz a tekintet,
a gondolat alatt ("sebet
gúnyol, kit seb nem ért
23. soha"; és: "de csitt!") ugyanaz
a gondolat, a szó alatt
ugyanaz a szó, szó, szó
24. és a betű is, mind,
bölcs mosoly, ugyanaz,
kifogyhatatlan szerző.

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

Meghalt Bálint Tibor

Kálmánka, bocsásd meg, hogy kemény márványpelyheket hordanak köréd még a búcsúmondatok is, meg fogod érteni, hogy lelkünknek most nem telik másra, most épp veled szegényedtünk tovább. Született szegény voltál, azoknak a mesélő milliárdosoknak a fajtájából, akik csakis kifutófiúkként kezdték az öröklött mesebeli játékszabályok szerint. Persze született gazdag voltál: a tehetség milliárdosa, mert onnan, ahol álltál, feltűntél, elindultál a végtelen felé, jobban ráláttál a napos oldalakra, el tudtad mesélni: mi a helyzet fény és árnyék eloszlása, elosztása dolgában. A tehetség kis tömzsi milliárdosa voltál, aki önróniával megáldva, magadat középtermetűnek vallva közelítettél a társadalmilag kisemberek s a lelki liliputiak sokadalmához. Sokkal korábban, mint ezt szóvá tetted, bevallottad, elkezdődött a kálváriad is: neked már fájt ez az utazás, miközben semmit nem szerettél jobban, mint írni, új bábeleket rajzolni a panoptikum örök háttérére. Mindent elkövetél, elsősorban magad ellen, mikor már fájt a taszítás, a feszítés, az építés és az omlás. Messzire vitt a szünet nélküli utazás, melynek folyamán a magunkfajta messzebb kerül álmai, ambíciói, indulása kertjéből, Pata utcájától, mintha Kínába vetődött volna. Újabbban, hogy folyton veszítünk, annyit veszítünk, egyre sűrűbben marad le a menetből valaki, nem tudom kikerülni a gondolatot, hogy mit is szólna vajon most ehhez Erik, vagy Gizi, vagy Géza, vagy Zsiga, vagy Zoltán? Mert nem volt soha törvényszerű sorrend... Hogyan reagálna hát saját halálhírére a társaság? Szinte hallom a te dörmögésedet, a te döbbenetedet, aki mindenkit olyan egyszerűen szerettél. Valami így is, úgy is öldöklő oroszlóttá határozza meg visszavonulásunk sorrendjét, így azt is, milyen módon, mennyire szedné össze magát a maradék csapat más sorrend esetén, más összeállításban. Az a most már tényleg alig pár főnyire apadt — egyesek szerint nem is létezett — "első Forrás-nemzedék". Indulásunk korábbi volt, mint első könyveink megjelenése. Első könyvedben azt írtad be ajánlásul, hogy miközben én a csillagokkal jéghokizok, te, a kisöcsém, itt lenn a földön fázol. Ezért is nem mennek ki a fejemből azok a márványpelyhek. Mi sosem szórunk töviseket egymás elé, nem volt egymásra figyelőbb csapatmunka, mint ahogy mi összefutuk azt az első adagot, amennyi árán kegyesen komolyan vettek, befogadtak, bevettek bennünket is a szakma fogolymentébe. De az első igazán visszhangzó és befejezett kiugrás a te minden értelemben nagy és maradandó regényed lett. Egy kicsit mindnyájunk nevében és becsületére. Mert a személyhez kötött hibáink is mindenre háruultak rögtön. Mégis sikerült. Akkor éreztük meg ezt, amikor el lehetett jutni, a magyar kultúra azértis való összetartozásának sínein, szálain amerikáig, és amikor eljutottál, büszkén láhattad, hogy műved megérdemelt híre már ott van, megelőzött. Egy címbeli fogalom-majom, mint erdélyi Kolumbusz. Szép trófea volt ez annak, aki Sodomába is vitt önkéntes rózsákat, minden elembertelenítő, robottá degradálódott iszonyat ellen. A Kálmánka nevű stúdió, műterem, mozi, elmeorvosrendelő most zárórárt hirdet. És nincs több esély a kijózanodásra. Köztünk, bennünk, számunkra te voltál a lehetséges "melyiket a kilenc közül", ama mindig megválaszolhatatlan kérdés, hogy egy ekkora intellektus hogy fér össze az értelmetlenséggel? A tragédiával szembevető kedély voltál, a legborzalmasabb és legszebb, a legunalmasabb és legművészkedőbb század kifutófiúja, aki egyetlen estére begyűlt közönség szeme láttára válik pikolóbbá főúrrá. Jelképes "colid" itt felejtetted a fogason, olyan hirtelen és sértetten mentél el, pedig kinn folyamatosan márványpelyhekként zokog az idő. Most már utánad is.

LÁSZLÓFFY ALADÁR

BÁLINT TIBOR Hegedű és gordonka

A cselló még remegett egy kicsit a zokogástól, aztán elcsitult, mint aki lehunyja a szemét; csak barna fénye hullott előre, s fellazította a ruhás-szekrény vonalát.

Dudus a szoba szögletében ült.

Keze alácsüngött, feje sárgán fénylett, akár a réztojás; az öreg muzsikusból a dallam vágyát, szeretetet kavart fel, s ez az érzés forró homokként kóválygott benne.

Most fölneézett.

Szemöldöke alól azt a hosszú, frakkos embert figyelte, aki fel-alá járkált a gordonka előtt, azt a fiatal művészt, akit szerelmes gyűlölettel imádozott.

Két éve lakott nála, bebútorozott kis szobájában, örvendezett, hogy nem kell kocsimázni, s most mégis félt.

Leste a fiát.

Igen, gondolta, a cselló jó óra múlva tüzes arcokra s óriási szemekre villantja sugaracskáit, a sok ember pedig, amikor felszabadul a szépség áhítatából, mind tapsolni fog, ujjongó tenyércsattogással:

Ünnepli Jóskát.

És őt elfeledi, mint a kavicsot, a levegő illatát, s nem lesz, aki visszagondolna hegedűjének elsírt nótáira...

Az öreg feje előrebiccent. Sokáig mozdulatlanul üldögélt, majd amikor föleszmélt, szégyen s riadalom keveredett össze benne.

A fiú arra fordult.

Csendesen megkérdezte:

— Táti, nem készült?

— Nem. Rosszul vagyok...

De miután Jóska elment, izgatottan a szekrényhez totyogott és levette hegedűjét. Két hang szökött át a szoba csöndjén. Akkor a hegedű az asztalra koppant, s az öreg előregörnyedve járkálni kezdett. Igen, ez a hegedű lett minden szégyenkező alázatának oka!

Ez a doboz csüngött negyven éven át a hóna alól, mint vízbe fulladt cigánylányka teste.

S ő nem tudta föltámasztani.

Nem!

Csak a másik, a varázsló, az a szép ember ért az ilyenhez, aki most őt egyedül hagyta...

Annak érintésétől sír a szárazfa, madarak tolla hull, s kacagón kisüt a nap.

Ó, hát miféle titok lappang itt!

Tenyérét a fényhez emelte, s ahogy ott állt, a szakállán apró csöppek csillogtak...

S ekkor, mint jégesőt a bádögfeldelen, hallotta a tenyerek csattogását, s a képzelt teremből arcok bukkantak elő.

Nem, ezt nem bírta!

Letörölte arcát, megrázkódott, és sietve magára kapkodta oltónyét. Szemhéja repdesett, fejében izgatott gondolatok tolokodtak. Igen, ma végigcsatangol régi helyein, s ha darabkáira is hull ez a hegedű, nem

maradhat szív, amelyen ne rezzenne könnycsepp!

Neki is sikere lesz!

Az utcán, a lánpák alatt már mosolygón tipegett, s szemében kigyúlt a láng: egy deci a telhangú napszámok, meszes festők között, szőke sör a fehér abroszon, tarka ricsaj: ugyan ki nem hálás az efféle örömkért? Erre gondolt Dudus, s felöltöttek benne régi kicsapongásai, amikor hajnalját bandukolt haza az öntözött, aszfaltszagú utcán, anélkül, hogy szégyen vagy büntudat ébredt volna benne...

Ment és bekukkintott a kocsimákba. Az évek távolából idegen volt számára minden kis zug. Hiába kutatta régi ismerőseit, a susztert, a hórihorgas parkettezőt, hiába pengette tüntetően a hegedűjét.

Nem törődtek vele, észre sem vették, a város utolsó zenész-mohikánját, aki váratlanul bukkant elő. Egy férfi le-fel hullámozó arccal meredt rá és legyintett:

— Elég, elég!

Dudus kacagott.

Örökké nevetésen szűrte át a szavak mérget, de egy csepp ezúttal mégis a torkára szaladt. Kiitta a pálinkáját, és az ajtó felé indult.

Már nem volt kedve semmihez.

Itt-ott bekapott egy féldecit, hegedűjét a kabátja alá dugta és este tízkor pityókóson szedegette a lábát. Vékony tücsökhangon sírt benne a bánat.

Hát eljöttél otthonról... Taszított a kísértés, a gonosz vágy s az irigység?

Az irigység, istenem!

Féltékeny lettél a fiadra, akiben a véred zümög, s aki vasalt ruhát adott rád! Ó, miért nem nyílik ketté a föld?!

Miközben így korholta magát, a hangversenyterem lépcsőjé elé ért, megdörzsölte a szemét, s feltotyogott.

A folyosón már hallotta is a gordonka játékát, s a teremben a dobogóig ment előre. Tekintete a szőnyegen kúszott, nem tudott felnézni; aztán megállt mozdulatlanul.

Testén, mint a zokogás, rezgett át a zene. Nyírfák hajladoztak, s távoli morajlást söpört a szél. Majd ellankadt a küzdelem, ujjongó hangok pörlekedtek az elvonuló sötétben, s a szíveket megtöltötték bizakodással...

Dudus halántéka lüktetett, de a mellében könnyű fényesség lett, s örvendő szavak cikáztak benne.

Igen, ez az új, kacagó dal kell ma. Ebben benne van az ő élete is, mindenkié, aki verekedett a sorssal! És öröm van benne és reménykedés, hogy nem élt hiába!

Mert ő küldte ezt az embert, hogy átvegye erőltén vonóját, s kertet, erdőt, s patakokat varázsoljon a küzdő emberek elé!

Szíve elszorult, reszketett a lába. És amikor kigyúlt a fény, s feldördült a taps, s Jóska meghajolt az emelvényen, az öreg muzsikusból hirtelen úgy érezte, mintha ez lett volna életének első nagyszerű fellépése.

S még azon az estén összetörte a hegedűjét...

BOGDÁN LÁSZLÓ Márai hattyúdala

Október ügyetlen hónap, előlegezi november, az őszt, az elmúlást, az *enyészet hatát*, ahogy a tizenegyedik hónapot a régi Magyarországon hívták, azon a vidéken, amelyikben a napidíjas és az úristen között *Krúdy-Szinbád* írt, akiről a fiatal, de már nem tapasztalatlan Márai egyik legkiválóbb regényét írta (*Szinbád hazamegy*, 1940). Októberben Márai megint elsodort. Először jöttek az *egybegyűjtött versek*, minden Márai-vers benne van a kötetben, s fiatalon, költőként indult, viszonylag sok verset közölt: négyet (bohókás ez a kelet-közép-európai történet, itt légy filológus, hoppá!) — nem is tudták hamarjában előteremteni (?) mert az anyaország csúcsintézményeiben nem voltak meg a *Kassai Napló* megfelelő évfjartai. De legalább tudnak róla, s így remény lehet rá, hogy előbb-utóbb előkerülnek. Utána jöttek az *Ami a Naplóból kimaradt* kötetek — annyit fizettem érte, a három újabb könyvért (: 1948, 1949, 1950-51-52), hogy szégyellem leírni, közel és távol drágul a könyv, honjaim. S ez még nem volt elég, jött a *Négy évszak*, ez eddig kimaradt az életemből, mióta, 1969-ben egy háromszéki úriasszonytól megvásárolhattam a Márai drapp, Révainál megjelenő sorozatának mintegy 30 könyvét, folyamatosan igyekeztem pótolni, most már a *Négy évszak* után csupán 1 (egy) ismeretlen Márai-regény van: *A sziget*; ez nem szerepelt nagy példányszámban megjelenő sorozataiban, sem a Helikon kilencvenes években meginduló Márai-összkiadásában. (Eddig! Reméljük...) A *Négy évszak* kis remekművei után jött az *Eszter hagyatéka* címmel megjelentetett négy kisregény, benne a *címadó* és a *Déli szél*, 1938, illetve 39-ből, a *Féltékenyek* és a *Casanova* — (valamint *Szinbád*-regények) között íródtak, az érett, már-már túlérlett Márait prezentálják. A szélhámos nagyszabású portréja és az áldozat-nők, közöttük a cseléd Nunu; az egész együtt valószerűtlenül felejthetetlen. A *Déli szél* Márai talán egyetlen elbeszélése (a *Mágia* című kötetben tárcák és novellák szerepelnek), de frónknak a karcolat s a prózavers határán imbolygó néhány soros villanás volt a műfaja, ezekben utánozhatatlan a *Kabala*, a *Négy évszak*, az *Ég és föld*, a *Medvetánc* darabjai sziporkázóak; ám ez a *Déli szél* elbeszélés! Márai megüti a hangot, bemutat egy 16 (tizenhat) esztendő úrlányt, születésnapján, már nem gyermek, még nem felnőtt, sértődékeny és kíváncsi "kis állat", készen valamire... aztán találkozik egy férfival, egy negyvenéves, meggyötört, félig-meddig elhülyült, mert csak saját rögeszméjén belül létező forradalmárral, s hirtelen nő fel, megsajnálja s megcsókolja a férfit, közben fúj a déli szél, a sirokkó, amelyik a lány édesanyja szerint: kínos dolog, Ernestine, a nevelőnője szerint "...meleg légáramlás, mely felkorbácsolja és elernyeszti az idegeket." Kétségtelen, Márai villányos stílusában, ajzottságában — hőseit mindig felcsigázzák kissé, legalábbis ez időben az események, s ez néha már-már parodisztikus hat — van valami művi, de az író erejére vall, hogy ezeket a kiagyalt "művi" helyzeteket hitelesen tudja megjeleníteni, el tudja fo-

gadtatni. Különben Máraival is úgy vagyok, sokszor, mint az első szerelemmel. Akivel minap találkozhattam. Nos, harmincegynehány esztendeje másként nézett ki. Plusz, mínusz az emlékek. Az első csók, felejthetetlen együttléteink, sétáink, ejtőzéseink, fürdőseink, beszélgetéseink. A hangja, a ruhái, a szavai, az érintése. Ez ugye: egy! Kettő: eltelt azóta harmincegynehány esztendő, s ma más, mint amilyen akkor volt (és amilyen az emlékeimben... azóta is).

Két dolog, persze, az "emlék" és a "valóság". Bár mi a valóság? Hogy is írta Mészöly: "a puskacsó egy, a ravasz kettő." De a kettő együtt teszi a pusztát, amelyikkel ugye szalonkákra és emberekre lehet lövöldözni.

Márai tehát ebben a két hosszabb elbeszélésében (az *Eszter hagyatéka* nemrég az év könyve volt Márai kedves Olaszországában, az MTL is honfíui jogos büszkeséggel hírelte az *Eszter öröksége?* nagy olasz sikerét...) osztályáról, a polgárságról ír — egy lecsúszott dzsentrí család hanyattatásairól, egy nagy-polgári lány különös kalandjáról. Osztályáról, a "polgárságról" — hiszen szószólójuknak tartotta magát, magatartása csak nemesedett, mint a fajborok, de nem változott az évek során — Márai sokat írt, jót, rosszat vegyesen, majd inkább rosszat. De mi is volt a polgárság Magyarországon, a régi *Szinbád*-temette országban, majd a Trianon után kialakuló törtető társadalomban?! Erre vonatkozólag a *Napló* — az általa válogatott általában, de kiadója, barátja, kéziratát örököse, Vörösvári István által összeállított kötetek *Ami a Naplóból kimaradt*-könyvei különösen lesújtóan beszélnek. Íme egy feljegyzés 1952 őszéről. Ebben az évben közel három és fél éves itáliai tartózkodás után — a Nápoly melletti Posillipóban élt, a tenger partján az Odüsszeia körzetében és vonzásában, nem véletlenül írta meg a folytatást, a kiváló *Béke Ithakában!* — újra változtat életén, Amerikába költözik. New Yorkban nehezen bírja a klímát, a város törtetését, az emigráns magyarokat, de naplóját fáradhatatlanul írja, osztályáról ezt jegyzi fel (tudni kell, ezekben az években talán nem is alaplatlanul aggódik a magyarság jövőjéért...): "Sokmindent tanultam ebben az évben — ti. 1952-ben, B.L. —. Nagy általánosságban csak azt mondhatom, az emberekben több a kóros, a pszichikusan elváltozott és torz, mint a logikus és egészséges. Nagy óvatossággal kell ma élni, mert az értelemnek alig van már fegyelmező ereje — azóta már nincsen is — B.L. —: úgy kell élni, mint a misszionárius a vadak között." De mind-ezen túl vállalja a feladatot, a *Szabad Európa Rádióján* végzett "misszionáriusi" munkát. Erről ugyancsak Manhattanben ílyesmiket jegyez fel: "A másik fontos feladat lenne az elpusztuló polgári értelmiség helyében most felnövekvő, marxista gyorstalpaló tanfolyamokon képzett munkás és paraszt értelmiség kíváncsiságát elevenen tartani a nyugati műveltség iránt. Ezt csinálom, esztendeje, magyarul, amikor könyvekről, színdarabokról, tévedésekről, kísérletezésekről beszélek. Ezt kellene most csinálni a foglgyorságok minden nemzetének nyelvén. S legnagyobb veszély, hogy múlik az idő, s felnő egy nemzedék, amelynek hallóidegeit elvágják a bolsevisták. Már nem is hall mást, csak a keleti parancsszavakat." S azt is leírja: "Félek ettől az új értelmiségtől, mert a magyar paraszt nem tehetséges. Magyarországon mindig

csak a vegyülék, a magyar, sváb, szláv, zsidó ötvözet polgári együttese volt tehetséges..."

Talán ez a keserű felismerés is magyarázza, hogy íróként elfordul osztályától. Magánvélemény: mindég akkor volt igazán tüneményes, amikor nem a polgárságról írt, hanem az öregedő *Casanováról*, a haldokló *Szinbádról*, a *Pénélopét* száműző és otthonát újra elhagyó, nyughatatlan *Odüsszeusról*, a biblia világáról (*Harminc ezüstpénz*), egy múlt századvégi brazil anarchista lázongásról (*Ítélet Canudosban*)...

Ezért igazán érdekes a kötet két másik írása. Az első, *A mészáros* 1924-ben jelent meg Bécsben, negyven egynehány oldalas hosszabb elbeszélés. Márai nem vette fel művei 1926-os palesztinai és közel-keleti naplójegyzeteivel, az *Istenek nyomában* induló, Révainál futó sorozatába, eddig gyakorlatilag hozzáférhetetlen volt. Amásodik hatvanegy esztendővel később íródik! A *Szűzszerelem* Márai utolsó prózai írása, öregkori naplójában többször is említi; közben a beteg, haldokló feleségét, Lolát ápolja, felolvas neki *A fekete városból*, nehezen bírja a San Diego-i meleget, éjszaka, amikor az asszony elalszik, lopva írja "hattyúdalt", e különös krimet, amelyről először *Halász Péter*, a *Szabad Európa* boldog emlékeztető *Forgószínpadának* munkatársa számolt be: "...1977 késő őszen meglepő fordulat történt. Márai-kéziratot hozott San Diegóból a posta. Újvári, aki akkor maga is betegeskedett, nem tudott hova lenni az örömtől. (Megjegyzés: Újvári Sándor Griff nevű kiadója jelentette meg ez idő tájt Márai több művét magyarul.) Roszszul látott, az öreg írógépen lekopogtatott és javításokkal teli kéziratot nem tudta elolvasni, kérte, hogy olvassam el, és tájékoztassam, miről szól. A mintegy száz gépírt oldalas új Márai-regény bűnügyi történet volt..." (*Magyar Nemzet*, 1999. február 20.)

Az író öregkori Naplójegyzeteiben úgy is említi, a "krimi", szűkszavúan csak ennyit jegyez fel 1985. július 6-án: "Befejezem (többnyire éjjel, ha L. már elaludt) a krimet. Nem írok több szépprózát." Ezt az ígéretét is betartotta, a nyilvánosság számára egyetlen írása volt még, a főművének tartott *A Garnek műve* előszava, ahol máig (és holnapig) visszhangzóan összegez: "Jelmezek és jelvények változtak az elmúlt fél évszázadban, de a cselekmény ugyanaz maradt: a diktatúra, amely fojtogatja a szabad vélemény nyilvánítását, a szabad vállalkozást, és időnként háborúkat kezd, mert így remél menekülni belső és külső problémái elől. A jelmez néha barna, fekete, vagy vörös, de az ember, akit jelmezbe bújtatnak, ugyanaz, mert ugyanazt csinálja. A jelvény néha statisztika, vagy sarló és kalapács, de mindig parancsuralom, amely a jelvényt a kortárs mellére tűzi és fojtogatja a szabad emberi együttélést."

Hát erről ennyit, s most lássuk az első és az utolsó (hosszabb) Márai-prózá. *A mészáros* egy tételt igyekszik nagy erővel igazolni, ti. a későbbi "mészáros" — a gyermek — nehezen találja meg hivatását: az ölest, de szakmája keretén belül nagyjából ki tudja elégíteni ösztöneit és harmóniában él önmagával, de aztán jön a háború, ölni kezd s utána már nem tud megállni. Gyilkol. Ennyi. Ujjgyakorlat —, de furcsa expresszionista színei és távolságtartó ironiája érdekessé tesz, hát innen startolt Márai, és hova ért?... Nohát, ez az!

>>>>> folytatás a 4. oldalon

>>>>> folytatás a 3. oldalról

A *Szűcszerelem* — mert ez a "krimi" címe — másik nagy visszatérő témájáról, a szerelemről szól. Van szerelem első látásra, mondja Márai, s az ilyen emberek egymásnak vannak teremtvé, egymás nélkül képtelenek a boldogságra. Ezt fejti ki egyik érdekes, harmincas évekből regényében, a *Válás Budánban* s ezt fejtegeti *Az igaziban* és a *Judit... és az utóhangban* is...

Csak most, hogy is mondjam, *változik a milió és változik az emberanyag*. Hőse, egy Amerikába szakadt olasz régész-professzor, aki fiatalon, a sors különös kegyeként, átmeneleg megszabadul a fojtogató hazai nyomorból, az Államokban nyer ösztöndíjat s aztán itt próbál felszínre maradni. Már nem tér haza, beszipantja Amerika, óriási ellenérzései, viszolygásai, undora dacára is beszipantja... Nos, ez a régész egy estélyen (egy partin, amit az egyetem rendez, s *előrelépésnek* tekinthető pályáján, hogy egyáltalán meghívják!) kissé molyirtó szagú, bérelt frakkjában, találkozik egy asszonnyal, s a kettőjük közti "kapcsolat" elsodorja és megszedíti, megbolondítja, és életének egy másik, eddig el nem gondolt arcát ígéri... A nő azonban nem jelentkezik, kiderül, "fogoly" egy bizarr, üzleti és politikai ténykedéseivel az egész földet behálózó, globális világművelési tervekkel foglalkozó kereskedő felesége. Ellenőrzik állandóan, de aztán meghal a férj, találkozhatnak, de nem tudnak találkozni, mert a nőt megöli egy madárcsú indián vagy mexikói, az aztékok leszármazottja, egyszerűen szívén szúrja, állítólag azért, mert szerelmes belé, legalábbis erre lehet következtetni abból is, hogy a villa kertjében, ahol kisegítő kertész, egész nap ugyanazt a monoton és melankóros dalt énekli. Ehhez annyit: a régész szenvedélyesen foglalkozik az aztékokkal, a kultúrák kialakulása is izgatja, felbomlásuk is, a gyilkosság, a rítusok, az emberáldozat szerepe az ősi kultúrákban. Rögeszméje "materializálódik" és megfosztja a boldogság lehetőségétől. Ennyi. Ami érdekes itt, az a San Diego-i világ. Ezt a furcsa, "kevert" amerikai nagyvárost mesterien jeleníti meg az öreg, megkeseredett, emberkerülő Márai. A tünemény például kiemelkedik a regényből és Márai írásművészetének egy új, eddig legalábbis nem érzékelt lehetőségét villantja fel. A régész az ősi kultúrákat tanulmányozva, döbbenet jön rá, hogy "...nincs olyan hatalmi szerkezet, amely meg tudna védeni egy civilizációt a felbomlástól, ha nem kap többé vallásos áramot a tömegeitől." De mi is ez a "vallásos áram"?... *Gloria* — így hívják a nőt — kegyetlen halála előtt, hazafele menet keveredik a tündetők közé. "Nemcsak sokan, de sokfélék is voltak, és sűrű sorokban meneteltek. Sárga és vörös léggömböket lengettek, magasba emelt rudakon arabs, hindu, kínai frászelekkel telepíngált táblákkal hadonásztak. Mintha egy mozaik, amelyet tarka kavicsokból raktak össze, egyszeriben mozogni kezdene..." Megijed tőlük, de nem bántják. Ők nem! Ott van viszont a madárcsú emberke, a kisegítő kertész. Az aszszony a professzorral való, mindent eldöntő találkozást megelőző éjszakán — amelyre már ismert okokból nem kerül sor, a férfi csak a holttestével "találkozik" — furcsákat álmodik. Későbbi gyilkosa, Pedro "...éjfélkor — így emlékezett — eljött hozzá, az ágyra ugrott, mint egy nagy, vad madár, és testétől-leleste birtokba vette (...) Láttam Pedrót, amint kiterjesztett szárnyakkal reárohan, és az utálkozásra átderengett a félelem, hogy ez nemcsak álom, hanem valóság."

Ami még feljegyezni érdemes: A *mészáros* gyilkosságokról szól, a *Szűcszerelem* gyilkossággal végződik. A kettő között hat évtized. A mészáros őseiről így ír a 23 éves Márai: "Az apa, Schwarcz János, nyerges volt egy apró városkában", valahol a brandenburgi örgrófságban. Hatvanegy év múlva, az olasz származású professzor nagyapjáról kiderül, hogy "...nyerges volt és a múlt század derekán Dél-Németországból vándorolt Itáliába..."

Ez a két *nyerges* ő, a gyilkosságoknál is villódzóbban csengeti össze ezt a két furcsa írást, a nyitányt és a hatyúdalt. Noha maga Márai figyelmeztet egy tömör utószóban, hogy a *Szűcszerelem* "...nem hatyúdalt, mert nem vagyok hatyú, és nem tudok dallani." Tud azonban valami egészen mást. Ezt próbáltuk a magunk dadogó módján körülírni.

NAPSUGÁR

Közel negyvenhat éve, 1956 korához (szeptemberében) megbeszélésre hívtak össze mintegy 35–40 hazai magyar író, a Román Kommunista Párt tartományi bizottságához, Kolozsváron. A megbeszélést Miron Costantinescu magasrangú pártfunkcionárius vezette, aki éles vitába keveredett az igencsak bátran felszólaló Szabédival.

A megbeszélésen mi, akkori huszonevesek, harmincasok voltunk a legfiatalabbak. Valaki előállt egy hazai magyar, a Benedek Elek "*Cimborájához*" hasonló lap igényével is. Mihelyt ez elhangzott, a gyűlésvezető félbeszakította a megbeszélést, hogy felolvassa-olvastassa a Központi Bizottság Végrehajtó Bizottságának a határozatát a *Napsugár* létrehozásáról, amelynek a következő év januárjában kell megjelennie, és amelynek főszerkesztőt tisztelt Asztalos Istvánra ruházták, rábízva a lap belső és külső munkatársi gárdájának a kialakítását is.

Akkoriban a boldog emlékeztető Bajor Andorral "fél"-normásokként dolgoztunk az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó magyar osztályának kolozsvári szerkesztőségében, amelytől éppen el kellett volna bocsájtani valakit az intézmény "karcsúsítása" érdekében. Bajorral együtt jelentkezünk hát Asztalosnál, aki örömmel vett át bennünket — noha addig gyermekeknek alig, vagy egyáltalán nem írtunk, mindössze valamelyik szerkesztői gyakorlatunk volt. És mert mint minden, a kommunista rendszer idején frissen induló intézménynél, a *Napsugárnál* is akadt "hely" bőven. Az induló csapatban volt a későbbi főszerkesztő, Farkas János mellett Méhes György, Román Viktor, Gáll Margit, Hervay Gizella, Tamás Mária, képszerkesztőként pedig Kádár Tibor és Soó Zöld Margit, valamint Bajor Andor és én. Ugyanakkor remek külső munkatársi gárdát is sikerült Asztalosnak a lap köré gyűjtenie, mint Bálint Tibort, Horváth Istvánt és Horváth Imrét, Kányádi Sándort, Lászlóffy Aladárt, Létay Lajost, Marton Lilit, Szilágyi Domokost, Veress Zoltánt — és másokat is. Közülük többen (Bálint, Kányádi, Lászlóffy) utóbb a lap belső munkatársaivá váltak.

Asztalos vitathatatlan érdeme, hogy tartósan meghatározta a lap arcélét: Irodalmi gyermeklapot kívánt szerkeszteni, amelyik rákapassa a kicsiket az olvasásra. Ezzel nyilván lelkesen egyetértettünk valamennyien, sőt, Asztalos korai halála (1960. III. 5.) után megőrizte utóda, Farkas János — és őrzi a lap mai, immár teljesen megújult — szerkesztősége is.

Csak hát a lapot nem Asztalos alapította — és tartotta fenn —, hanem a Román Kommunista Párt, amelyik a KISZ-re, majd pedig a Pionírtanácsra ruházta. A "laptulajdonos" pedig igényekkel állt elő.

Az első "hideg zuhanyt" 1958 elején kaptuk, amikor Bukarestbe rendelték egy gyermek- és ifjúsági sajtóplenárisra, ahol megbíráltak bennünket "apolitikus" mivoltunkért. Tessék bátran, nyíltan szólni a lapban az osztályharcról, a Párt célkitűzéseiről, és érvényesíteni a Párt alapvető nevelői célkitűzését, a tudományos-ateista nevelést!

Asztalos nyilvánosan "önkritikát" gyakorolt (boldog idők: magyarul tehet-e az egész román ifjúsági és gyermekaj-

tó jelenlétében), hogy végül Farkas János (akkori szerkesztőségi főtitkár) hátán verjék el a port. Utánna aztán összeültünk, hogy mit kellene tenni. Asztalos úgy határozott, ezután politikai tartalmú "vezércikk"-et rittyentünk a lap 3-ik, a címlap után legszembeszökőbb oldalára. "De Pista bácsi — vetettem ellen —, hiszen a gyermek nem olvas vezércikkeket!". Asztalos felpaprikázódott: "Micsoda?! Hát csak olvassa el a büdös kölykök". Utána rám kacsintott: "Nem is a gyermeknek írjuk a vezércikkeket, fiam". Tényleg. Ezeknek sikerük volt a Pártnál, a Kisznél, majd a Pionírtanácsnál is. Hogy a "büdös kölykök" olvasta-e, azt nem tudom. Egyébként a "tudományos-ateista" nevelést Bitay Éva remek természettudományos írásaival "tudtuk le", amelyek — hangulatosan tárták fel ugyan a természet titkait, de ateizmusról nem volt szó bennük. Nem is szorgalmaztuk. Néhány év után, az iskolai ünnepélyeken a *Napsugárban* megjelent verseket szavalták, a tankönyvek (I-V. osztályosoknak szántak) pedig a lapunkból átvett versekkel, mesékkel, karcolatokkal teltek meg. Azt hiszem, Kányádi, Lászlóffy, Létay, Szilágyi Domokos és mások kitűnő versei mellett nemcsak a hazai, de az általános magyar gyermek- és meseirodalom kincseivé váltak Veress Zoltán verses történetei, Bajor "Bátor eger"-e Bálint Tibor, Méhes György és mások emlékeztetesen kitűnő írásai, (utóbb) meséskönyvei.

Asztalos művét Farkas János irányításával folytattuk, aki minden (adminisztratív) gondot levett rólunk, adott esetekben tartotta is a hátát értünk. Bukaresti (román) tetvérlapunk szerkesztőségében egy alkalommal kissé irigyen (mert a felsőbb szervek majdnem mindig dicsérték nekik egy ideig) megkérdezték Farkastól: Miért dicsérik úgy a *Napsugár*-t, mi a siker titka? Farkas ezt válaszolta: "Hagyom a szerkesztőimet dolgozni."

Felejthetetlenek voltak találkozóink az Olvasókkal. Ezeket is Asztalos tette hagyományossá, a rövid, nem egészen 3 év alatt. Mi csak folytattuk, amit Vele elkezdtünk. Igaz, megvolt hozzá az anyagi feltétel is (gépköcsi formájában), és a lap költségvetésében is tekintélyes summákat szántak kiszállásra.

A "*Napsugár*" hőskorához tartozik még az óvodások — elsőök lapja, a "*Szűcszerelem*" elődje, a Haza Solymai indítása is a 70-es években. (60-asok végén?). Hiába tiltakoztunk akkor a képtelen, magyarázatos groteszkul ható cím ellen: ragaszkodtak hozzá. Nos, ebben a lapban már nem volt "vezércikk", csak mese, jóízű történetek és kitűnő vers: Kányádi ártatlannak tűnő, igencsak áthallásos, muzsikáló verseiért — a felnőttek kapkodták ki a lapot gyermekeik kezéből.

Aztán közülünk régiek közül sokan odaátra költöztek, a "maradék" tisztességgel visszavonult. Nemcsak a Szerkesztőség újult meg, a lap iránti igények, a lap lehetőségei is változtak. A cenzúra bilincse lehullt. A gazdasági gondok nyomasztóbbakká lettek. Asztalos célkitűzése azonban — maradt: olvasásra, a jó vers-mese-történet szeretetére nevelni — akárcsak közel fél évszázaddal előbb "a törekvő zseni népet — a növekvő nemzedéket" —, ahogy a Kalevala dalo-

FODOR SÁNDOR

SZŐCS ISTVÁN

Száljegyzetek

1. A séma egy, örök és öreg

A rendőrnymozzó felesége (araja, barát-nője) visít, rosszabb esetben vészterhesen duzzog: "nem a rendőrséghez mentem férjhez" — nem a városházához, nem a tűzoltósághoz, nem az ügyészséghez, nem a mentőkhöz —, mert az a bizonyos riasztás a távbeszélőn, legtöbbször közvetlenül lefekvés után őrjög, a férjnek, a partnernek, a húmnek, az elem nélkül működő vibrátor-helyettesítőnek rohannia kell, megfogni a rosszleányokat ölé sorozatgyilkost, vagy a jófiúkat gyilkoló üzlettársat, keleti kémet, déli kábszercsempészt...

Ugyanúgy mint régen, ha az osztályellenség felütötte a fejét, átszakadt a gát, megérkezett a minisztériumi brigád, mert ilyenkor telefonáltak a járástól, a megyétől, s a feleség, aki kezdetben megértő volt, egy idő után szintén visított, hogy nem az izéhez mentem feleségül — az, hogy "nem a párt-hoz", az ritkán maradhatott a szövegben, és csakis akkor, ha kezdettől fogva világos volt a nő osztályellenség általi befolyásoltsága; ... s ezért nem egyszer a rendőrtiszt, agrónómus, tanácsstíká, sőt, igényesebb, merészebb művek esetében maga a pártaktivista, vállalatigazgató, is felelős lehetett...

Egyszóval, a sematizmus legegységesebb témája, túl véren, sorson, osztályhelyezeten az, hogy a hivatás és a házasság egymásra fenyegető, ha nem éppen romboló, de legalábbis degradáló hatással bír.

Jellemző, hogy mindég a nő volt az elégedetlen fél, aki nem bírta az élethivatással járó terheket. Csak nagyon későre bukkant fel — színműben, moziban még ritkábban —, de távkép-játékokban ma már egyre inkább, hogy a férfi az, aki nem akarja elviselni neje hivatásbeli parancsszavait, amikor is a hölgynek éjszaka be kell rohannia a kórházba, hogy megnyugtassa a portoricói handikapáltat.

Vannak ma már női nyomozók is, a filmekben, de a hivatásbeli konfliktusok inkább magasabb rangú nőknél merülnek fel — ügyvédnő, sőt bírónő —, a törvényt érvényesíteni hivatott nő érzelmi kapcsolatba (vagy látszatkapcsolatba) kerül a gyanúsítottal, a vádlottal, sőt akár már az elítélttel is; bizonyítékok elrekkentésével lesz gyanúsítható, meg elfogultsággal... szerencsére ilyenkor többnyire kiderül, hogy a gyanú alaptalan, a vád hamis, az ítélet téves volt, az a szegény érdekes férfi ártatlanul szenvedett.

Illetve, gondolom, hogy így szokott lenni, mert amikor ez már előre látható, átkapcsolom a távképet, éppúgy, mint akkor, ha a mesterdetektív, de akár a mesterbűnöző harmadik lövésre sem talál.

Egyre gyakrabban kell egy tudós férfiú ismerősöm magyarázataira gondolnom, miszerint az egész bonyodalom oka, hogy valaha az emberiség nem életét is párzási időszakok határozták meg. Azért alakultak ki a tavaszi, farsangvégi s nászi népszokások, táncok, kardalok, népviselet, hogy a férfiakban hibernáló szerelmi buzgóságot felélesszék, s természetesen, ezek munkaszüneti időszakokra estek. E felélesztési kísérletek mára túllőttek a célon, mert a szerelmi izgatottság állapota állandósult, majd közömbössébe ment át, és előállott a mai hely-

zet, amikor úgy tűnik, hogy már-már csak bűnözők közt találni igazi rámenős férfiakat, bár újabban azok is csak perverzkedni szoktak.

Fenti tudós barátom magyarázata még egy másik jellegzetes szerelmi tárgyú séma tekintetében is nyújtott felvilágosítást. Régen a papok a közvélemény szemében erotikusan exponált személyeknek számítottak, töménytelen sok anekdota, bocaccioda, casanováda, élc, szólásmondás foglalkozik ezzel.

A közvélemény, azaz a nagy népi tudás tisztában volt azzal, hogy a papfélék kényelmes, nehéz munkától mentes életmódja feltehetően az örök készenlét állapotára képesíti őket. Miután ma ez az életmód általánossá vált, különleges érdeklődés szerelmi szemponttól nem is övezi őket.

És már szinte senkit! Csakis a diszkosztaárokat. Ahogy a sport-sztárok helyettünk testedzenek, a sakkmesterek helyettünk sakkoznak, a számológépek helyettünk számolnak, ugyanúgy e gitárgyilkosok helyettünk szerelmeskednek. Bízom benne, hogy nem sokáig...

Benczédi Sándor: Dráma

2. Sok a szöveg... És a sátán incselkedései az irodalomban

Az embernek fáj, ha neki kedves írók, költők, zenészek másokat közömbösen hagynak. Mindég is szerettem kedvenceimet erőszakoskodva felolvasni és előadni, többnyire sikertelenül. Különösen két régebbi bálványom mellőztetése fáj, Szentkuthy Miklósa és Hamvas Béláé.

Ez természetesen abban az időszakban volt így, amikor az olvasói közönyhöz még hivatalos elutasítás is járult. Szentkuthyt csak mérsékelten és fenntartásokkal volt szabad tudomásul venni, Hamvas Béla miatt pedig még a kisfiamat is kitémadta egy nagy marxista publicista.

Úgy éreztem (akkor), hogy Szentkuthy Miklósnál a magyar prózában nagyobb komponistája nem volt, ő a magyar nemzets Vörösmartyja, sőt annál is sokkal több, mert az olvasottsága, valamint a tudományos és a művészi látásmód szintézise őnála és mondatalkotásának szuflája utolérhetetlen. Elő-

ször én is *Prae* című regényét — őt magát továbbfejlesztve: "a regény-írhatnékság regényének elméleti megközelítését a mindent összefoglaló egyetlen metafora felől" —, szövege ezt a sokszáz nagy lapú, sűrűn-sűrűn osztatlanul teleírt oldalú könyvét próbáltam népszerűsíteni. Rendszerint két részt olvastam fel. Az egyik, kisregényi terjedelemben, a selyemharisnya női lábra való felhúzásának varázslatáról szól, a *szaporító nyúzásról*, vagyis arról, hogyan lesz a női láb egyre meztelenebb azáltal, hogy a harisnyát felfele húzzák rajta, nyúzó mozdulatokkal. Nagyon szemléletgazdag és érzelemfakasztó rész, de a női láb és selyemharisnya kultuszának leghivatottabb szertartás-mesterei is egyszercsak unni kezdték; s akkor úgy véltem, azért, mert nincs bennük fogékony-ság a hatalmas szerkezetű mondat-építkezés szépségei iránt, és nem méltányolták a mindennapi dolgokban is annyi eredetiséget produkálni tudó ihlet leleményességét, akár csak a másik kiválasztott rész esetében, ami is a vállpántról szól, miszerint az egyházatyák azért kárhoztatták a női vállpántot mindennél inkább, mert annak az a veszélyes tulajdonsága van meg, hogy félrecsúszhat; egy félrecsúszott vállpánt pedig az ördög taposóaknája stb...

Am e vonzó részletek ellenére minden ismerősöm belefáradt Szentkuthyba.

Hamvas Bélát is sokáig hiába ajánlgattam; nevetséges volna ma előszámlálnom, kik tartották az úgynevezett "orfizmusát" nevetségesnek. Tartozom az igazságnak azzal, hogy Bretter György volt az egyetlen, aki megköszönte, hogy kölcsönadtam a *Láthatatlan történet* című (szerintem mai napig legjobb) Hamvas-kötetet, és egy ideig hívéül szegődött.

Annak idején, amikor végre megjelent Hamvas regénye, a *Karnevál*, azt reméltem, széles olvasói körökben is népszerűvé válik. Megfigyelésem szerint ez még nem következett be, s főleg amiatt nem, mert Hamvas a regény minden nagyobb egységét megszeminarizálja egy-egy dőlő betűs fejezettel. A második kötet ugyancsak túl van ideologizálva.

Egyszer egy színházban véletlenül összeháztalálkoztam a filozófus özvegyével (Kemény Katalin), s felajánlottam neki, hogy vállalom a *Karnevál* rövidített kiadásának megszerkesztését; kihagynám belőle az említett rájátszásokat, a második kötetből pedig, onnét, hogy a hadifogságból hazatérő hős végez a feleségével, a "tulajdonképpen" szöveget is negyedére húznám, épphogy a különböző szereplők életfonalainak végződése még láthatóvá váljanak, és egészen biztos, hogy éveken belül a legolvasottabb regényé válik. Kemény Katalin mosolyogva bólogatott, ám semmi ígéretet nem tett. Biztatást nem adott. Nagy kár.

Az egész kétségessé lenyegére a múltkoriban a pesti rádióból egy magyar nyelvű görögkatolikus prédikáció döbbsentett rá. Az igen jó emberismeretről és lélektani elmélyültségről tanúskodó oktatás szerint: "Az öregek mindentudása és bőbeszédűsége a sátán legálno-kabb mesterkedései közé tartozik, hogy életünket megromtassa."

Sokat gondolkodtam ezen, s ma már én is így látom. Felismertem, hogy Szentkuthy már egész fiatalon is elő-öreg prae-gerontozisos volt, aki nem jött rá, hogy egy szöveget bárhol be lehet fejezni.

LÁSZLÓFFY CSABA

Az üres álarc avagy a pszichoanalitika traumái

Ferenczi Sándor emlékére

(A férfi)

Kikopott ingnyak, aszott fej, kiürült agy, de zsíros levegő veszi körül.

Rég kihunyott benne a fölény. Üvölt, rettegését palástolná ezzel is. "Nyugodj meg már" — kérlelik, körüludvarolják; talán csak azért nem vágják a képébe, hogy lehetetlen alak, nehogy megint elsírja magát.

Halálos csend. Habzik a szája.

Keveset tudunk arról, hogy mi zajlik most benne. Vidékről jött fel a fővárosba, valamikor zongorázni tanult.

Labilis természete, hangulati ingadozásai ellenére a klinikai személyzet jóindulatúan bánt vele, mondhatni szeretetre méltón, a negyedik napon mégis megszökött a szanatóriumból. Pár hónappal korábban még aláztos, helyenként megható hangú leveleket küldött a főorvosnak, amelyekben arra kérte F.-t, tegye lehetővé számára a legkorszerűbb kezelési módot, hogy mielőbb meggyógyuljon.

Mint amikor a törpe — hisz már a legelső percben köpcös, kistermetű, mondhatni gyermeket (túlontúl érzékeny) úr benyomását keltette, akit meglehetősen elkényeztettek valahol —, a törpe gyanútlanul toppan be a hűvös, udvarias modorú és mosolyú, ámde semmilyen fura ferdeségen vagy felvett pózban, még az aberráltságon sem csodálkozó óriások világába. "Szegénykém, mint akinek nincsen púpja, mégis púposan jár! — sóhajtott a csupa-szív Lilike túladagolt sminkje alól. — Ennek sem kell már póru járnia Pesten." A lerobbant kisember egyik vacsora után szemérmesen elrebegett, hogy ő sohasem szerette az okos nőket. Az ápolónővér attól a pillanattól fogva védencének tekintette a jövevényt, aki szentül meg volt győződve arról, hogy valaki meg akarja őt mérgezni. Gyanakvását lépten-nyomon kibeszélte, ahelyett, hogy mélyebben átélte volna. Nem ismerte az örült kétségbeesését, nem tört ki hangos rohamokban, de a tompa fájdalom — ahogyan ő nevezte: a *sajgás*, amióta ifjú nejét paráznaságon fogta rajta — napról napra jobban rombolta az esztét.

"Moralista vagyok" — jelentette ki, szinte méltósággal, F.-nek.

"A moralitás olyan, mint a rák — morogta a kisember analistája —, minden húst lerág a testről."

"De hát a morál mindenkor elementáris erőnek bizonyult..." — kezdte volna a felajzott páciens; talán kiselőadásnak szánta. F. azonban látszólag érzéketlenül letorkolta:

"Zsarnoki erőnek. Gondolt-e rá egyáltalán, hogy mit tudna ön általa felmutatni?... Meddő önemésztést."

"Bennem örök a hűség?" — vékony hangon ugyan, de a válasz önértetéről árulkodott.

"Hűséget?! Egy alacsonyabb rendű lény iránt — hogy ne nevezzem k...nak —, aki orgazmusának oltárán képes volt feláldozni mindent, a nőkre annyira jellemző családi biztonság is beleértve?!"

"Az önmagam iránti hűség... Tudatában vagyok annak, hogy..."

F. ezúttal sem hagyta páciensét, hogy kibeszélje magát.

"Ugyan. Mit ér a szépelgés, az okoskodás, pláne ebben a nyomott, húborús hangulatban! Hallgasson a testére; örüljön, hogy megteheti. Nem nyomorék, nem kell lövészárokban dideregni. Az önhöz hasonló vesztekes folyton a tudatukra hivatkoznak. És nem gondolnak arra, hogy közben ki vannak szolgáltatva a tudatlanjukban elszabadult ösztönöknek."

"Én, kérem, nem vagyok ösztönlény. Valóságos nevelésben részesültem."

"Minden bizonnyal. Régen megtette a vezeklés is, anélkül, hogy valaki is meggyógyult volna tőle... De ha már hozzám fordult segítségért, nekem kell *levezekelnem* mindazt, amit a kettőjük megszentelt frigyében elmulasztottak, no meg az ön csupán képzeletben elkövetett bűneit is. Én bízom abban, hogy még sok tartalék van önben. Öserő — nem a parlagiasságra gondolok —, amely olykor szemérmes, óvatosságot, hiúságot, kishitűséget, minden polgári sallangot képes legyőzni, vagy legalábbis félreseperni. A felszabadult elme (a tapasztalat ezt mutatja) egyre ravaszabb, bonyolultabb utakat keres magának. Koncentráljunk inkább a testre. Az ön testére gondolok, de nem csupán arra a duzzadó elevenségre, amelynek köszönhetően izzasztó álmaiban, meglehet, obszcén képekkel idézi föl nejeckéje hűtlenségét. A test, legyen akár leghitványabb konstrukció, ha felszabadítják, méltó társa lehet az embernek: őszinte, nyílt, félre nem érthető. Gyarló vágyaival is direkt kihívás, mint maga az élet... Különböztet önajánlatra ítélve — na, kezdjen csak nyugodtan vetkőzni! —, mind szégyenkezhet magában titkon duzzadozva. És duzzoghat nekem."

(A nő)

Jó lett volna szabadulni a monoton álmoból. Mire sikerült felemelnie fejét, mely mélyen a párnába fúródott, már csak holmi foszlányokra emlékezett. Persze, ezúttal is ő volt a férfiak zsarnoki akaratának az áldozata. Kövekkel, szikladarabokkal megrakott, rozoga szekérben ült, a gyeplő a kezében, de minden igyekezete hiábavalónak bizonyult, a süppedékes úton a jármű kerekei megfenneklettek, s a felfröcskölt sár az arcába csapott... A lovakat különben nem látta, csak az út két felén cinkosan vigyorgó, fölényesen hahotázó férfiakat. Borotvátlan arcuk valósággal fenyegetőnek tűnt, fülcimpáján, nyakán, vállán, szinte egész testén érezni vélte a sörte-szúrásokat. És hallotta a pszichoanalitikus gunyoros megjegyzését: "Fűtött szenvedélyek a rokolya alatt! Lám, az érzékszervek virtuozitása. A steril meztelenség, higgye el, nem olyan veszélyes, mintha a testét elfedné valami... A tiltás virága egyetlen hatalmas erotikus kehely. De egyelőre hiányzik a bibeszál."

Eszébe jutott, hogy F. is férfi. Mit akar ez a jól táplált, karikás szemű, idegen alak? Fel-

vállalni a Gondviselő szerepét?!

De hát az ő piruló képesfele tulajdonképpen üres álarc. A buja gyönyört fél kábulatban élte át, a tobzódó bűntudat viszont ostorcsapások vad erejével fenyegette a valóságban el sem követett vétkek miatt.

Hirtelen minden összezavarodott benne és a külvilágban. S úgy érezte, hogy a történetnek hamarosan vége.

Csattogott a foga. A lépcsősor. A csukott ajtó fájának feszítette mellét; a túloldalon is hallatszott a ropogás, és a szaggatott szuszogásokból kiolvasta, hogy a leleskedő férfi eltorzult, lapuló arcát megszippi a mohó vágy. A sokáig visszafojtott vallomások helyett egy hatalmas sóhajlás. (Az erekiót nyilván már nem lehet visszafojtani.) Amit a szoknya eltakar — ő maga is csupa lucok. A bűntudatnál jobban felizgatták a már-már az eszméletlenségig újra meg újra elszenvedett (?) döfködések. ("Egy szőrös férfikéz lefele csúszik a csípőmön.")

"A destruktív ösztönrezdület ilyenkor felszabadulnak — magyarázta volt a pszichoanalitikus. — A felettes-énnek, mely egy konzervatív gőzös erejével küzd az én ellen, épp ez szolgáltatja az ellenőrző hatalmat. A felettes-én ugyanis az erotikus ösztönzésnél archaikusabb — a halálösztönt is magába foglalva, közelebb áll az *ösvalamihez*. Ez egyúttal figyelmeztetés arra is, hogy sohasem élünk teljesen a mában; a múlt, a faj és a nép hagyománya lassan engedi át befolyását a jelennek."

"Hát a feminin tudattalannal mi a helyzet?" — kérdezte ő bátorítanul, hisz bénítóan hatott rá Freud megjegyzése, melyet nemrég olvasott, miszerint a felnőtt nők szexuális élete a pszichológia számára *sötét kontinens*.

F. kezével végigsimított ráncolódó homlokán, melyről, akár egy hámlásos falról, az aláhulló száraz bőrdarabok behavazták az íróasztal lapját: "A feminin jelzővel ellátott tudattalan — kezdte szüntelen hangon, kedvetlenül — lepelbe burkolózik; sajnos, egyelőre csak sejtéseink vannak róla... Leleplezésre szorul, mint a nőiség megannyi titka. Jóllehet Nietzsche metaforája («a nő mint igazság») szerint az igazság egyenlő az irracionálissal. A természettel és a szexualitással..."

Mindenki elveszett — nézett körül riadtan N. — A hátszág is, nemcsak az, aki vállalja az ütközetet. A térbeli kizökkentség (mihelyt testedet kórházi takaró és kétes orvosi diagnózisok óvják) csapdává válik az időben, és visszavonhatatlanul kiszolgáltatottá tesz. Nem is kell visszapihantanod, anélkül is tudod, hogy üldözőid (legyenek akár saját fantáziád szüleményei) a nyomokban vannak, mint a Prométheusz máját leső keselyűk.

Ütközben kicserélődik a lelked.

Az országúton állt valahol álom és ébrenlét között, s már halálos pontossággal tudta a történendők riasztó igazságát. *Ami zárva volt, kinyílt, és ami nyitva volt, bezárult.* "Hogy nem vettem észre?!"

Elterült a földön. Amikor rátaláltak, szétárt tagjaival már nem emlékezett rá, hogy valamikor (régén) csukott zsebkönyv volt anyja testében.

Hirtelen feltámadt a szél, s körülsepergte az elhagyott nyári lakot.

(napló fehér hangokból)

Apró sikkantásokat hallatott. Nem érezte súlyát testének. Semmi földi dolog nem tartotta vissza; csak ez a nyugtalan hang. Őt szólította, fényesen ragyogott — ráismert benne a makulátlanságra —, a szoba szűk, sötét tere olyannyira kitágult tőle, hogy láthatóvá váltak a szőlődombok, a szántóföldek, a kukoricásban turkáló vaddisznók, a bokrok meg a fák (még hozzá a gyermekekorai, koronájuk felett a méltósággal köröző héjával), a zöld különböző árnyalataiban megelevenedett a világ igazi valója. Mintha néhány másodperc leforgása alatt kitisztult volna a látása. De a szaglása is: cementpor, majd ázott mohaszagot érzett. "S én már azt hittem, hogy nincs sok hátra!..." Megkereste fehérneműjét, öltözködni kezdett. Most, hogy mindez létezik, nem fog megalázottan könyörögni az orvosnak, mint valami félénk nyuszi. A relikviák egyedül őt illetik meg. Persze (ebben a pszichoanalitikusának igaza van) meg kell fékeznie amúgy is szertelen fantáziáját, még mielőtt a titokzatosnak vélt jelek és képek, mint mohó rágcsálók vagy svábbogarak, feltartóztatnának s ellenőrizhetetlenül elszaporodhatnának a sötétben. Ruganyosan mozgott; bágyadt testét sok idő után feszesnek, fiatalnak érezte. Mint puffadást okozó mérges gázok, a közönyösség is elszállt belőle.

Miközben óvatosan lefelé haladt a lépcsőn, szánni kezdte ifjú kezelőorvosát. "Betokosodott, merev észjárású férfi. Úriember, igaz..." Kissé ügyefogyottnak látta most. "Egy elbűvölő mosollyal — gondolta felajzva — mindent helyre fogok hozni. Miért is mondtam neki valamelyik nap, hogy sohasem láttam az álmaimban feltűnt vidéket? Pedig most ráismertem: épp olyan volt a napsütésben, mint hajdan bakfiskoromban. Amikor a mama — a kedves, meleg és illatos lakásban, nem ennek a sárgára meszelt magas épületnek a második emeletén —, a mama azzal a különös beöntéssel próbálkozott velem. A nappaliban feküdtem a magas hátú díványon; a meleg szappanos hab, melyet az uteromba pumpált, megnyugtató, még a könnyeim is elapadtak. Már nem gondoltam a nagydarab férfira, aki meztelenül kívánt látni, hogy fókabaszával megcsiklandozza bőrömet. A vállperc alatt, és a hasamon..."

A bőr mindent magába szív, nemcsak a kellemes illatokat. Dermetlen térdepelt a hideg kövön az oltár előtt. Nem merte megkérdezni saját magától sem, hogy a térdkalácsán a horzsolás alatt milyen szag őrződött meg... "Mindenki megvet. Magamon érzem az idegen alakok fürkésző tekintetét, a boltban, amikor bonbont vásárolok, vagy ha leesik a lánc a biciklimről. Az a készségesen felajánkozó, kopaszodó vénlegény ki tudja, milyen disznóságokat akart művelni velem?! Hogy a végén már ne is emlékezzem rá, ki vagyok."

A bevetett ágyon ült a hálóteremben. Ő, aki nemrég galacsinná gyúrt papirosok, tollhegy, törött hajcsat, ragacsos cukorka közt kereste volt elveszett fél aranyfülbevalóját. F-t gyanakvóná tette a beteg túlzott eleven-sége. Testi elváltozásokat aligha fog rajta észrevenni, de beszéd közben a fogalmak közti kapcsolatok mindenképp elárulják, hogy valami nincs rendben nála.

"Doktor úr, mit szól hozzá, hogy ma reg-

gel egy ugrással legyőztem az időt. Ahogy a kerítésen ugrik át a gyermek... csak hogy én sok-sok évet kaptam vissza, ami a hipnózis alatt nem sikerült. Akkor hangosan dobolt az agyamban valami, most viszont olyan fehér az árnyékom, mint a hó... Ezzel tartoztak nekem. Az idomított alakjaival ön azt tehet, amit épp akar; én nem fogok többé kilométereket gyalogolni a kertben, hogy megtaláljam a fülbevalómat. Megesküszöm rá, hogy a buggyant féleszűek dugták el, akiket ön szokott pártfogolni. Pedig kecskebogyó és kátrány szagtól bűzlenek mindig, és a recehártájuk is tele van légypiszokkal, nem mint az enyém, amelyiken zöld mező úszik még akkor is, hogyha a mosdóban töltöttem az éjszakát."

F. bejegyezte megfigyelései közé: a demencia N.-nél eléggé lassan halad előre. A pszichózis lefolyása nem látható világosan, újabb járulékos téveszmék várhatók.

"Csalódtam Önben, akit a Magyar Királyi Tudományegyetem támaszának véltem. További szakmai sorsát, mondhatni, a kezemen tartom. Akár be is perelhetném amiatt, hogy... — N. rövid habozás után. — Nem

Major Ildikó: Metamorfózis

tagadom, hogy időnként felébresztette benne a szimpátiát; vagy a szánalmat inkább... Amikor például izzadt halántékkal, tehetetlenül fecsegett annak a kilencven kilós, veres szeplős fruskának, aki, amikor ide beutalták, minden pantallós lényt gyáva pokolféregnek nevezett, hogy aztán az önök kezelése után a feje s a nyaka erőltlenül a mellére lógjon, miközben ön a férfi-nő kapcsolat kedvező kimeneteléről lódított a balga szűznek üres közhelyeket."

Váratlanul teleírt füzetoldalakat nyújtott át, ellenséges tekintettel, F.-nek. A papírnak csukamájolaj szaga volt.

"Ezek fehér hangok — folytatta nyomatékkal. — Ha másképp nem jutnak el az ön tudatáig, hangszerrrel is lejátszhatók. Ocsmány maszk fedi el a világot; a zene lehetővé teszi, hogy a kiválasztott személyek az álarc mögé lássanak..."

Most már lerítt róla a kimerültség. Ilyenkor a beteg támogatásra szorul; F. ezúttal mégsem mert hozzányúlni. A látszatgyógyulás után a hallucinációk újabb komplexingereket produkáltak volna.

"Most fél tőlem nyilván. Nehogy valamilyen végzetes hibát kövessen el. — A nő

kedélyes hangjában volt valami kihívás, olyanszerű, mint mikor a táncparketten szórakozottan álldogáló férfira kacéran rászólnak, hogy: »Uram, hölgyválasz!« — Nem sokáig voltam kísérleti alanyuk. Mint ez a hízott liba!... — Fojtott fenyegetéssel, tompán: — Aki utamba mer állni!..."

F. csak fél füllel figyelt a fenyegetésre, szívesebben bámult volna ki az ablakon a kékes párába vesző nyírfaedő felé.

"Világfelforgató titok birtokába jutottam. — A bizalmassá váló női suttogásban volt valami borzongató. — A valódi Üdvözítő még nem jött el!... — N. alattomosan bandzsítva közeledett F. felé, majd hirtelen beleharapott a férfi szőrös csuklójába. — Gyálázatosak!... — Mintha nem is az analitikusához intézné szavait. — Álmomban cafatokban látlak."

F. később halk nyögéseket hallott. Elfordult, nem akarta látni, amint az ápolók lefogják és kivezetik a beteget. Nem volt kedve beírni a kórismébe, amit tulajdonképpen közhelynek érzett: hogy a megalázás, a mellőzés kezdetben édes fájdalommal járhat (a mazochisztikus hajlamú egyén még a hasonló nemű részéről elszenvedett megalázást is automatikusan felhasználja arra, hogy szexuális gyönyört merítsen belőle). Ez történt ezzel a külsőleg kissé hervatag, de nagy érzelmi tartalékokkal rendelkező elmebeteg nővel is a háta mögött vörös Kleopátrának elkeresztelt "Hízott Liba" társaságában; énkomplexusa azonban csakhamar védelmi állásba helyezkedett a képzelte veszélyekkel (lenézés, üldözés) szemben.

A sűrűn teleírt lapokat még az álom túlpártján fogalmazhatta — fűtött erotikáról, a kezelőorvosával való cinkos összekacsintásról árulkodtak az ilyen vallomássorok: "egy automobil sebességével száguld a lelkem", "a néger masször unikornisára s eltorzult hajlamaira gondolva, inkább pusztá körömmel marom ki arcomat!" —, F. ahogy tovább olvasta a fogalmazványt, hallani vélte, amint a kielégületlen, rikácsoló hang átcsap az egyre kevésbé titkolt bosszú kellemesebb, lebegő hangulatába: "Rengeteg energia halmozódott fel bennem. A Rádium épp úgy sugárzik, mint az én lelkem. A testemben minden görcs felolvad; kár, hogy a láthatatlan sugarakat nem lehet lefényképezni... Nem szeretném felfedni az igazságot, nehogy izgatással vádoljanak, de rövid időn belül még egyszer el fog sötétülni a világ. A hozzám hasonló lények csak akkor tudnak felszabadulni, ha Rádiummá válnak. A szorgalmasak, lám, előnyben részesülnek (elsősorban a magányos nők), ehhez semmiféle engedély nem szükséges az állam vagy valamely intézet részéről. Konzultálni persze lehet velem, vagy akár az orvosokkal, de csak azokkal, akik hisznek bennem."

F.-nek ekkor jutott eszébe az az elhamarkodott konklúzió, amelyet némi szegyenérzet kísért, hogy sok testileg egészségesnek látszó ember élete delén meghal. (S ő egy ilyen tetszhalottnak a naplójába pillantott bele most.)

Az őszi mező, mint a ráncokkal szabdalta arc. Egy nagy juhász kutya fogai közt papírcsomag. Zörgeti, tépi, míg végre sikerül kibontania. Egy kövér ponty csúszik ki belőle, a fénylő pikkelyektől vagy inkább a szagtól a kutya (nemcsak ő) megriad. A hal némán fenyegető életet szájával az elmebeteg nő éneke üzen.

SERÉNY MÚMIA 201

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince 2002

Priapea

I

Játszi, de trágár dal csendül föl, rajta, feledd el
római gögödet és azt a nagy ősi erényt!
Nem Phobus-nővér, nem Vesta lakása e szentély,
és nem a főisten szent feje szülte leány
lesz témánk, de a kert vörös öre, a legragyogóbb
fasz,
mely bár illetlen, nem fedi el köpönyeg.
Vagy tunikát adj rá, hogy lepje be azt, amit illik,
vagy pedig úgy vizslasd, mint buja verseimet!

IX

Kérde, hogy mért nem fedi pajkos farkam
a gönc el?
Rejti-e más isten, kérem, a címereit?
Villámát a világ ura is nyíltan hordozza az égben,
tengereink ura sem dugja el összigonnyát,
Mars sem rejti a kardot, amelyetől izma erőt nyer,
Pallasz dárdáját nem nyeli el meleg öl,
Phoebus arany nyilait szeggyelleni kéne,
ha látsznak?
Rejtse tegeztokját végre Diana is el?
Alcides a szilaj, s a göcsös bunkót sose hordja?
Mercurius botját rejtse ruhája talán?
Bacchus karcsú repkényét köpenyébe leled tán?
Láttad-e, hogy fátylát dugdos előled Amor?
Hát sose vedd bűnnek, ha a farkam folyton előtör.
Eldugjam netalán? Nélküle senki vagyok.

XIV

Jöjj, jöjj, bárki vagy is, siess, a pajkos
isten temploma vár, ne vedd sosem meg!
Éjjel lány kamatyolt veled netántán
s nem vagy tiszta? Ne félj, beléphetsz!
Zordon égilakóknak add erényed,
én hétköznapi, csöppnyi és vidéki
istenség vagyok, és szemérem egy csöpp
sem gátol, hisz a tökgolyóm kilátszik.
Hozzám bárki jöhet, ha akar, ha épp a
bordély mécsze bekente is pofáját.

XV

Egy tolvaj ha rabolni kapzsi kézzel
kertemből, melyet őrzök én, megérzi
egyszer csak, hogy az ő nem épp töketlen.
S így szól: "itt e bokorzugolyban,
eldugott helyen, esküszöm, tanú nem
volt egy sem, hogy az alfelembé döftél."
Tévedsz: mert busa két herém tanú rá!

XVII

Mért zargatsz, te alá(m)való, galád ő?
Mért tiltod, ha a tolvaj erre lófrál?
Tárguljon! — kiabálod — itt kitágul!

XIX

Míg testét Telethua billegette,
popsiját kitakarta bő ruhája,
s feljebb lökte farát a hasfalánál,
hogy dörzsöljön a liuktető lyukával,
így nem is csoda, hogy kanos Priapus,
hisz még Hippolytusnak is földállna.

XXVII

Nemzeti lépesmész, tág körben igencsak
(el)ismert

Quintia, oly kitanult furpofabillegető
tette Priapus elé kéjodágnak a fegyvereit le:
csörgöket, s az ütőt, s persze, a kézidobot.
Óhaja ennyi csupán: a közönség mindig imádja,
s isteni példa szerint álljon a nép pöcse föl!

XXXII.

Fonnyadtabb ez a lány aszúszemeknél,
s nem sápadt a fagyöngy s a friss viaszcsöpp,
összevetve a tagjait: kihízott
ökrök laknak a hangyabolyba bújva.
Etruszk jós ha belébe vágyna látni,
felkoncolni se kell: a bőrön átlát!
Nedv testében aligha van. Pofája
korhad, senki se látta köpni sem még.
Orcoslók hada mondja: vére csöpp sincs,
forgácsot, porözönt talál sz erében.
Hozzám éjszaka jár, s amit hoz:
sápadtsága csupán s a vézna árnytest.
S én, vas útmutató e bérnegyedben,
úgy érzem: csak a lámpafényt kefelem.

XXXVII

Mért pingálta e képet itt a piktor?
Emléül minek áll e férfitag-mementő?
Mert farkam betegen lekonyulóva kókad,
s rettegtem, jaj, a kést fogó sebésztől.
Nem mertem faszomat nagy és szemérmes
istenekre se bízni, sem Phoebust, sem
sarját perce se mertem én zavarani.
Őt hívtam csakis: "Ó, segíts, a tagnak,
függelése a fasznak, ő, derék Priapus,
mert nem vágta le orcos, azt adom most
itt megfestve, amit te rendbe hoztál."
Intett akkor az isten égi farka,
s ráállt arra, amit csak ellihegtem.

XL

Ó Telethusa, subúrai kuroák közt tovahíruált,
s mert a szabadságát hozta meg egykor a pénz,
most szentelt farkad kozorúzza arany koszorúja,
legfőbb isten a pöcs ekkora kuroa előtt.

XLVI

Mórnál nem ragyogóbb sutyokkirálynő,
elpuhult köcsögök sem ily puhányak,
csöppnyibb, mint daru-rémitette törpe,
nem ily lompos a medve, szőre sincs több,
hindu s még bugyogók se táglíkúbbak,
innen rég a pokolba lenn lehetnél.
Készen állok a harcra bár eléggé,
mégis tíz marok izgatókenőcs kell,
hogy döngöljelek én, csiholva férgek
százát fölbugyogó gödör-pinádat.

XLIX

Bárki, ha megnézed szentély-falainkon az írást,
nem túl szende dalok bő sora ez, csupa vicc.

Finnyásan ne itéld el e disznó fűzfapoézist,
mert hisz nem finnyás még a faszom se, ha áll.

LIX

Megmondtam, soha sem tagadhatod már:
tolvaj jön, de köcsög farol ki innen.

LXI

Engem, gazda, miért szidalmazol folyt',
mert egykor tele volt az ág gyümölcscsel,
s már két éve bogoyónyi sincs a gallyon?
Nem győtrött el, ahogy hiszed te, aggság,
szörnyű jégziótar se verte lombom,
bimbózó rügyeim sem érte végzetes fagy,
mely gyilkos szeleket citátva mar meg,
viharzó zivatar, se ár, de szikkadások
(rájuk nincs panaszom) nem öltek engem,
nem mart meg seregély, de szarka sem csent,
vén varjú sem evett ehelyt, se szomjazó lúd,
holló torka, a szikkatag, se kortyolt,
rémmrossz fűzfapoéta verse teng-leng
görnyedt ágaimon, csak ez gyötör meg.

LXV

Forró óljából e malac lesz az áldozatom majd,
mely a pofájával friss liliomba harap,
Ámde egész kondámat azért sose öld le, Priapus,
inkább akkor már tedd be a... kertkapudat.

LXVI

Félre nézel, a férfi ékszerére
hogy ne láss, te szemérmes lány.
Joggal, merhogy amit te félsz csodálni,
ijedtedben a lábközödbbe dugnád.

LXXXVI

Bár már vén vagyok, öszülő szakállú,
dérrel lepte hajam be már az aggkor,
elcsípem, s a karomba húzom mégis
Tithonust, Priamust s a büszke Nestort.

LXXVII

Hogy mit meg nem emészt e bő gyomor még!
Oly sűrű kerítést csináltak itten,
hogy tolvaj sose lép be tán a kertbe...
Ezzel ártotok épp, nem ez segít ittl!
Jósoktól madarat ki űzne így el?
Elzárva az utat, ki szenved el, ha lop majd
vibráló fara közt egy ósárongot?
Én bár egykor a seggeket keféltam
dugván dugva a dugva duggatómat,
néhány napja meg éjjelente teng-
lengek, s büntet a sors eképp elégszer,
tékoznom magomat, ki rég bevartam,
most meg, lám, oly erényes életem van,
mint egy szűzfűtyíjú zenészfiúnak.
Kérlek benneteket, megöl magányom,
hagyjátok, hogy a tolvaj erre járjon,
és Priapus ölet ne tartsa vissza semmi.

LXXIX

Priapusunk, ha súlyos farkad égisz nőtt,
pirulni nincs okod miatta, bár költőnk
felhánytorgatja ezt a verssorában is,
hiszen faszod picinyke mérve költőnkéhez.

görögéből fordította
CSEHY ZOLTÁN

BALOGH RÓBERT

Egy nőre fel!

Hommage D.M. Thomas

Vihar szaggatta reggel a fákat
elém dőlt az erdő, rohantam, űzött
a szél, a völgyben lent az állomás,
a váróteremben ült egy lány, az Őné Uram!
Ott kezdtem ki vele, ez is csak egy viszony,
rég nem számolom én, a sok közül hányadik.
Ott ült a Lány, szoknyája nedvesen fogta combjait,
ujjaim siklottak a lába közé, csupa láng lett a teste,
lobogás, ahogy szégyenkezett szegény, arcán táncoltak a piros foltok,
s hiába lestek kamaszok kintől, orruk szétnyomódott
az ablaküvegen, csak folytattam, míg az Őn Lány
tépte rólam a ruhát, a kis vaskályha ropogott,
kinn vihogás, léptek, az Őn Lány a merő lucskos,
s én széttártam lábait, széttéptem a Lányát Uram!
Az állomásfőnök megzavart, rendőrrel rémített,
ordított a vén kujon, közben szeme megpihent
az Őn Lány combjain, a pénzmaszabunda lent hevert,
a cementlap mocskos felszínén, rajta a Lány, s ölében
én Uram, kit ott e helyzet felkavart.
Felmentünk hozzám, a dombtetőn a szél csak egyre fúj,
a tető bádóg eresztét cibálta kegyetlenül,
de a szobám az jó meleg, s az ágy magas, ruganyos,
odadobtam a Lányát, útközben végig a mellét fogtam,
s közben szfotam is, cibáltam bimbait,
sírt a Lány, és sírt a szél, levelek röpködtek az ég felé,
s mi ketten ég és föld között — órákig tartott a pillanat —
vártunk megduzzadt patakok között,
míg magom a Lányába nem költözött Uram!

Véres fát álmodtam az éjszaka. Mondja Uram, ez mit jelent?
nem keltünk fel mi többé sosem, alattunk szakadt el három lepedő
s a Hold is megtelt, s elolvadt a szememben Uram, de én azóta is
a Lányát nyársalom, dombját becézem, torkában lüktetek,
és azóta is űvölt a szél, panaszosan nyögnek a fák,
a viharban pörögve elszállnak a cserepek, a tető,
s mi megmaradtunk ároán, egymásba fagyva a csillagok alatt,
mint jégcsap a hóba fúródva, úgy vagyunk mi egymásnak Uram!
A hajnal narancsszíne Lányá ölet apasztotta, kiáradt
a Nedv, s mint a özses, özönlött vissza e világra
magom, s a fény felitta egyre összes csöppjeit.
S mit felvitt a Nap, felhővé gyűlt az ágy felett,
s megöntözte ragacsos testeink.
A Lányá öle örvény, vonz, szív magába, egyre a mélybe le,
a szél már velünk sóhajt a fájdalom és a gyönyör perceiben.
A Lányá combja, melle csupa kék folt, harapás és ujjnyomok.
Két csücs között csak a kín és a gyötrelm, s nekem oly
szörnyen ver a szíve, s a Lányá száll velem, oly áttetsző,
kékes fénnel világít a teste, s ha a tő fölé repülünk,
a vízben halványkék tükörkép a feneke,
s alattunk nyüzsgőnek apró ezüsthalkak, mindegyik egy spermacepp!

A Lányával a Holdra szállunk hevülten, ha hátulról hasítom őt,
majd az önzésem savas végtelenje mossa Lányá arcáról a könnyeit,
s Ő a gyönyörtől fölnyerít! Hát valahogy így van ez mostanában Uram!
Egy férfi egy nő

Azt hittem, szűz, kis verseket mondott nekem.
Arcát a párnába fúrta, feltérdelt, úgy kínálta magát.
Először paskoltam sovány fenekét, tompán vihogott.
Gyöngéden foglaltam el a helyem.
— Mintha imához térdepeltél volna!
Legyen meg a te akaratod — mondtam.
Elpirult az egész teste,
bíborpiros lett a lány és merev.
Simogatni kellett, mocskos szavakat suttogtam,
hátrapillantott a vállá fölött.
Engem nézett a zöld szemével.
— Bátorság, kislány!
Csak simogatlak belül.
Mint forrás a medrében,
forrásban ezüsthényű halak,
ujjaim siklanak a vízben,
nyakadon a nyelvem hullámokat ver a vízben.
Olvadott hó, jéghideg verejtéke.
Nem ejtelek teherbe!
Villog a szemed fehérje,
kopár mészkezőn a fény.
Combommal szorítalak,
le akarsz vetni magadról?
Csak mélyebbre taszítasz minden lökessel.
Csókolni kezdelek, tovább jár a nyelvéd:
mohó száj és mohó vagina.
Mindig téged látok ablakomban.
Meztelen állsz, szép melled cirógatod,
én hanyatt fekszem, te fölém térdepelsz
és benned ágaskodok órákon át.

NAGY KOPPÁNY ZSOLT

Hörkényl tette

— hódolat Örkeny Istvánnak —

Hörkényl felszállt a vonatra. Kalauz volt ő, kegyes a jegyesekhez, kegyetlen a jegytelekekhez.

Volt neki szép, csillogó-villogó jegylyukasztója, amit bőrvőre felfűzve hordott, lyukasztás esetén aztán nem kis büszkeséggel vitte hasa tájéka felé a jegyet, s elegánsan megkeccintette.

Meg kell adni, a lyukasztó jól működött: a kemény kartonból készült jegybe egy plusz-alakú mintát vágott, s ha szűztelenített is, legalább nem gyűrte össze azt. Mert a lyukasztó két, egymás felé forduló fémlamezből állt, egyikén volt a Lyuk, mintha

csak ott sem volna, a másikon egy plusz-alakú, tűszerű Tű... a mindenkori jegy szépen el lett helyezve az alsó fémlapon, s az összeszorítás hatására ezt a tű reccsenve átdöfte, naponta százszor, vagy inkább ezerszer.

Hörkényl mindig ügyelt arra, hogy a jegy egyenesen feküdjék az alsó fémlamezken, hogy ne gyűrődjék meg egy esetleges rossz elhelyezés miatt, a két fémlamezke érintkezésekor keletkező feszültség következtében.

Így telt, telegetett az élete Hörkénylnek: fűtyült, intett, köszönt, kért, lyukasztott, óvatosan, ügyelve — a felelősség kéjes tudatában — arra, hogy: "A jegy nem tűrődhet meg, sem behelyezésekor, sem utána, mert ez kartonjegy esetében megtörést jelent! Szenved az a szegény jegy úgyis, hát akkor legalább mi vigyázzunk rá egy kicsit!"

Egyszer, csupán egyetlenegyszer történt meg, hogy Hörkényl, miután óvatosan

(mintha csak eddig) elhelyezte a jegyet az alsó fémlamezken, kicsit, de csak egy nagyon picit rászorította a plusz-alakú lyukasztót (hogy tartson) — és nem lyukasztott. Így volt ottan a szegény jegy, nem is sejtve, mi vár rá.

Az várt rá, hogy Hörkényl megragadta a kilógó végét, bal kézzel, és elkezdte rángatni, tépni, cibálni, közben ugrált és üvöltött, "Áááá...", a jegy egyensima kartonsága gyűrött vonalak kuszaságába ment át, végül, Hörkényl által, a csodálkozó utas arcába lett vágva, az csak hűledezett, és meg volt rettenve, hogy neki most nincs jegye, "Ne félj, takony, végig én vagyok a kalauz!", kiáltotta Hörkényl, és továbbállt.

A következő jegyet már megint roppant óvatosan csúsztatta a fémlapok közé, és a lyukasztás soha nem érzett kéje látszott kifejeződni orcáján.

BALOGH LÁSZLÓ

Napló

A napnak ezeket az óráit szeretem igazán...

Az ebéd már ott a kályhán, csak vigyázni kell rá. Helénke alszik, vele nincs gond. Ha időnként ránéz az ember, betakargatja, odaadja a cumiját, sokáig elalszik. Volt eset, hogy csak akkor ébredt fel, miután már Hedvig is hazajött, és ebédeltünk. Kétségtelen, hogy pontosan e miatt a nyugalom miatt, ezek a napnak a legszebb órái; kintről zubogva süt be a nap... a konyha csak úgy villog a fényben... és ettől én is valahogy úgy érzem magam, mintha megtelnék fénnel. Nem is így! Hanem mintha belőlem áradna a fény... A bőröm alól átsütő fény töltene fel világossággal a konyhát! És a konyhán keresztül az egész világot.

Persze...

Nem volt ez mindig így, csak amióta... Igen, csak azóta van ez így, amióta átalakult az életem, és helyükre kerültek a dolgok.

Megszáradt már a köröm? Várjunk, ne siessük el! Várjunk még egy keveset, mert aztán kínódhatok, kezdek elölről megint. Mi az a pár perc, igaz? Hiszen a múltkor is mennyit kellett vacakoljak vele, amíg leszedtem a rosszul elkent lakkot, majd újra kifestettem. Hiába, na, ezekhez a praktikákhoz is rutin kell, hozzájuk kell szokni. Na tessék! Itt egyfolytában lefetyelek magamban, hogy teljen az idő, s közben, mint a nyanyák a csámcsogással, ferdére kenem a számon a rúzt. Így már más! Most jó. Várjunk, egy kis türelem még. Addig beleolvassunk a régi feljegyzéseinkbe.

"1998. március 6. péntek:

Elhatároztam, hogy naplót fogok vezetni, ugyanis máától az életem más irányt vett...

Otthagytam a kutatóintézetet és egyelőre felfüggesztettem a tudományos karriert a gyereknevelés érdekében, mert Hedvig, pontosan egy héttel ezelőtt, egy fodros-szélű papírlapon bebizonyította, hogy anyagilag sokkal jobban jövünk ki, ha én maradok ki gyereknevelésére, mintha ő maradna ki, mert az ő fizetése nagyobb és egyáltalán az ő karrierje sokkal biztosabbnak látszik az enyémenél."

— Én igazán nem akarok semmire rábeszélteni. A döntés a tied, de azt hiszen számodra sem mindegy, hogy meddig ér a takaró. — Ez így nagyon logikusnak hangzott, ahogy kimondta. És nemcsak logikus volt, hanem igaz is. Csak éppen a hangja zavart, noha azt mondta, hogy nem akar rábeszélteni. Ezt semmiképpen sem tudta olyan közömbösen kimondani, ahogy szeretne volna. Még a hangja is megbicsaklott, de aztán gyorsan elővette a zsebkendő, és az orrát kezdte törölgetni, és a többi már a zsebkendőn átszűrve érkezett hozzám. Nekem pedig ott volt a számon a válasz. Majd a válasz helyére a kétely ült. Még egy pillanat, és végül igazat adtam neki.

— Rendben — mondtam, vagy talán nem is mondtam, csak megsimogattam az arcát, mert úgy éreztem, hogy áruló lennék, ha nem ezt tenném, mert eddig is, az én nyomorult kutatómérnöki fizetésem csak arra volt elég, hogy naponta újrászűrjük a nyomort. Ami pedig a kutatások sikerét illeti, arról jobb nem is beszélni! Hedvig már rég észrevette, de csak most vallotta be...

— Ne haragudj, de már rég megfigyel-

tem... messziről lerí rólad; nem hiszed egyáltalán, hogy abból a szilíciumos ízéből lesz is valaha valami... Így van? — kérdezte.

Én pedig nem válaszoltam, jöllehet válaszolhattam volna éppenséggel valamit, de nem mondtam ki, mert lebénított az a határozottság, amivel most Hedvig előhozta, és ki is mondta minden kertelés nélkül.

Mégis a legjobban az Intézetben lepődtem meg...

A kollégáim, a búcsúünnepségen, amikor meghallották a hírt, ahelyett, hogy csodálkoztak volna, mind igazat adtak nekem, mi több, úgy láttam, hogy Frici még irigyelt is, legalábbis ez volt a hangjában.

— S egyáltalán, hogy jutott az eszedbe, öregem? Hogy jut ilyesmi az emberfia eszébe? Én három évvel ezelőtt, amikor Kriszta megszületett, miért nem gondoltam rá?

Persze Blanka azonnal odacsipett:

— Mert nem figyeltem oda! Ha egy kicsit magamra figyelek, "neked is eszedbe jut", úgy, ahogy Jencinek "eszébe jutott!" Így van?

De, szerencsémre, Szabeni, aki eddig csak némán nyakalta a piát, mostanra már csak a szemeit tudja forgatni, és amint ellágyult vonásaival az orra előtt táncoló ködképeket bámulja, borát Blanka mélyen és melán előreugró mellére csurgatja...

Hol van az már, Istenem?

Dőlök hátra a széken és fújok rá a körömre, hogy száradjon, nem mintha sürgős lenne, de így szokás.

Szóval beleavagtam... És még mindig magamon érzem az intézetbeli kollégák irigy tekintetét. Na aztán, volt is, amit irigyelni! Különösen az első napokban. De olyankor mindig azzal vigasztaltam magam, hogy elképzeltem az irigykedő Fricit az én helyzetemben, még a hangját is hallottam, ahogy suta kis káromkodással egyengeti az ügyetlen mozdulatait. Ettől aztán mindig elmúlt a pánikhangulat...

"1998. március 21., szombat:

Ma úgy alakult, hogy Hedvignek be kellett mennie dolgozni... Az ördög vigye el ezeket a rohadt kapitalistákat! Valami makarónievő dígokat várnak, és a tárgyalásokon Hedvignek is jelen kell lennie. Ha legalább szóltak volna előre, és ne pénteken délben közölnék ezt az emberrel!

Ramaty egy hetem volt amúgy is! Olyan vagyok, mint a mosogatókagyló... Úgy összezűgült bennem a világ, mint a kagylóban a mosatlan, ha sokáig nincs melegvíz. Úgy vártam ezt a szombatot, mintha a megváltásom függne tőle, és na tessék: megkaptam! Már rég elterveztem, hogy "lopok magamnak egy napot". A főzést Hedvigre hagyom... és mi, Helénkével hosszú-hosszú sétára indulunk. Amibe egy egészen parányi kocsmalátogatást is beiktatunk. És akkor most az mondják, jobban mondván Hedvig mondja, hogy... A méreg miatt mindent összekeverek, mert nem is mondtam!"

— Te mit csinálsz? — kérdeztem, amikor láttam, hogy szedi magára a cuccait.

— Hogyhogy mit csinálok? Nem látod? Dolgom van!

— Maaa?

— Hát nem tudtad?

— Honnan tudtam volna, amikor nem mondtad!

— De mondtam! Csak elfelejtetted, mert soha nem figyelsz oda...

— Hedvig...

De ő erre egyszerűen rám csukta az ajtót.

— Ne haragudj, most mennem kell!

Én meg ott maradtam a bögő, ordító Helénkével... a vetetlen ággyal... a mosatlan edényekkel... és a gonddal, hogy mi legyen ebédre!

"Május 28. Csütörtök:

Lasan megszokom a dolgot.

És egyre inkább kezd tetszeni is ez a kötetlen életforma. Pontosan azért, mert a kötetlenségénél fogva nagyon is kötött. Büszke vagyok rá, hogy egyedül, úgymond iránytű és segítség nélkül is eligazodom a konyha fedélzetén. Mi több, lassan kezdem megtanulni az apró fortélyokat is, azt, hogy a konyhában egy másfajta időbeosztás érvényesül. Itt lehet és kell is egyszerre több dolgot végezni. Ha jól osztod be az idődet, akkor nem megy rá az egész napod.

És a főzés...

Úristen, hogy mekkora gondot okozott ez az első napokban, elsősorban az adagok miatt... Hol sok volt, hol kevés! Aztán meg sohasem tudtam, hogy mikor van kész az étel, meddig kell főzni... Ma már ott tartok, hogy csak nagyon ritkán veszem kézbe a szakácskönyvet. Szeretek a magam komponálta receptek szerint főzni, mert ez így olyan, mint a kirándulás, találomra elindulok egy ösvényen, hogy a magam útját járjam. De nem is ilyen, hanem alkotás! Igen, olyan, mintha verset írnék.

Csak tépem a számat potyára! Hiszen fogalmam sincs, hogy milyen a versírás! Mindegy... Valami ilyesmi kell legyen az is."

Vajon Helénke sírt fel?

Várjunk még! Csak az előbb aludt el... Ha most benyitok hozzá, többet nem alszik vissza! A nyakamon ragad, szegénykém, és többet nem szabadulok majd tőle... És ráadásul olyan nyűgös lesz, hogy attól majd a plafonig másznak a hangyáim!

Hál' Istennek nem ő volt. Kintről hallszik be a gyereksírás. Most is hallom! És különben is Helénke nem így sír. Ez olyan követelőző, hisztériás sírás. Helénke sokkal lágyabban sír, panaszosabban, apucisan...

Igen, erre határozottan büszke is vagyok! Helénke már mindent nekem panaszol el, hozzám rohan akármilyen baja van: "Apuci, elestem... Apuci így... Apuci úgy..."

"1998. szeptember 21., hétfő:

Napközben sokszor úgy érzem, hogy az óramutatók leragadtak.

És mégis, mire észbe kapnék már eltelt a hét. Mintha valami furcsa kettős időszámítást élnék, az egyikben alig vánszorognak a percek — ez a hivatalos időm —, és a másikban — ez az én időm —, valósággal egymás sarkára taposnak, rohannak. Annyira gyorsak, hogy hétfőn reggel, amire felkelek és megmosakszom, már csütörtök van...

Úristen, ha belegondolok, hogy már hat hónapja hagytam ott az Intézetet...

Tulajdonképpen semmi sem történt ez alatt a hat hónap alatt, és mégis olyan gazdag vagyok: látom Helénke boldog rugdalózását, Hedvig arcán, hogy jó volt az ebéd. És érzem, hogy hasznos a munkám. Egyszóval ebben a csendes nyugalomban átértékelődnek a dolgok... Vannak apróságok, amelyek fontossága megnő, átugranak az előtérbe, és ők határozzák meg nemcsak a pillanatot, hanem a napot is. Tudja az ördög, hogy van ez, de azt hiszem, mentálisan is megváltoztam; másképp nézem a világot, másképp ítélem meg a dolgokat. Ha mondhatok ilyent egyáltalán, akkor úgy fogalmaznék, hogy "asszo-

nyos" lettem, ami persze így kimondva hülyeség, mert ilyen nincs! Én is csak azért használok a kifejezést, hogy nevet adjak a dolognak, amit egyelőre csak érzek, és talán ezért nem tudok pontosan megnevezni.

Az csak természetes, hogy a világom átalakult, nem? És vele a gondolkodásom is, mert mindenben a családom került az első helyre, és ebben az új értékrendben valahogy fontosabb számomra az, hogy van-e itthon mosópor, mint hogy mi lesz majd az egyre erősödő koszosvívi konfliktussal. Nevetségesnek érzem ezt az összehasonlítást, de az önzésnek nem tudok ellenállni, mert ez az én háborúm; nem a csecsenek sorsát kell megoldanom, hanem ebédet főzöm otthon, sétálni vinni Helénkét.

Vajon Hedvig is megváltozott?...

Ha igen, ő akkor sem beszélne róla, annál sokkal zárkózottabb! "Ez az én titkom!" — mondaná, ha netalán rákérdeznék. De nem kell rákérdeznem, mert kétségtelen, hogy megváltozott... Hiába lágyítja festékekkel a vonásait, mert este, a tévé kékes fényében, jól látom az arcára keményedett vonásokat. Ebben a fényben még merevebbek, élesebbek. Profilja úgy bontakozik ki az alig fényben, mint egy határozott férfié, aki még álmában is kész az örökös harcra. Kissé meg is ijedtem, amikor először így megláttam, mert eszembe jutott az oroszlán... A családtól kissé arrább húzódtam hímoroszlán! Aki álmosakat hunyorítva is szemmel tartja a családját... És a tévé kékes fényében hirtelen úgy tűnt, hogy őt látom ott a Hedvig helyén. És ez jól esett! Olyan biztonságot adott nekem, hogy aznap este egészen könnyen és hamar elaludtam...

Kétségtelen, hogy mára Hedvig hímoroszlános függetlenségéből sok a nappaliba is átcsúszott már... Tegnap is enyhe izzaság érzett rajta... a tekintete is zavart volt, mintha fáradt volna... és biztos vagyok benne, fogalma sem volt róla, hogy mit kanalizál a tányérból.

— Fáradt vagy? Mi van veled? — de ő csak egykedvűen kanalizálta tovább a levest, mint aki nem is hallotta a kérdést.

— Történt valami? Miért nem felelsz?

— Mi az ördögöt akarsz? Még azt sem hagyod, hogy bár ezt a rohadt ebédet nyugodtan megegyem! — és mérgesen csapja oda a kanalat.

Ez rosszul esett!

Én egész délelőtt főzök, hogy amire jön, kész legyen az ebéd, és akkor ő azt mondja, hogy "rohadt ebéd". Fogtam Helénkét, és elmentünk hazulról anélkül, hogy szóltunk volna egy szót is. Arra számítottam, hogy mire hazajövünk, meggondolja magát, és bocsánatot kér.

Hát azt várhattam!

Egyszerűen kapta magát, és ő is elment hazulról. Én meg késő estig aggódtam, hogy merre jár, nehogy valami baja legyen. Kezem mindegyre nyúlt volna a telefon után, hogy tárcsázzam a rendőrséget vagy a mentőket. Bolond vagyok, igaz?

Ilyenkor — már megfigyeltem, a múlt hónapban is pontosan ilyenkor jött rám — megbillen az egyensúlyom... ingerült vagyok... fáj a fejem... minden semmiségért felkapom a vizet, és ami a legidegesítőbb, éles fájdalom hasogat a hasam alatt."

"1998. december 18., szerda:

Most már biztos vagyok!

Nem tévedek. Eddig még voltak kételye-

im, de mostanra már a változás jelei kézenfekvővé váltak...

És nemcsak rajtam, Hedvigen is: válla... csípője megszélesedett... mellei egyre inkább kezdenek ellaposodni és a hangja... Olyan... olyan a hangja, mintha három héten keresztül megállás nélkül cigarettázott volna. Az ujjai is megkurtultak, elcsontosodtak, az enyémek meg...

A dok először azt hitte, hogy begolyóztam!"

— Hülye vicceid vannak, Jenőké! — nézett rám előbb, aztán itt le is állt, nem mondta tovább a dumát, hanem csak nézett egy darabig.

— Hát nem bánom, ha akarod és ha ez téged megnyugtat, megnézlek... — és láttam a szemén, hogy ez már nem udvariasság, hanem kíváncsiság. De akkor azt már nem is tudom, minek nevezem, amikor egyenként a tenyerébe vette a melleimet, és úgy mérgette, mit amikor narancsot vásárol az ember.

— Hát... — de nem jutott ezen túl. — Hát... Haaaát...

— Hát mi van? — kérdeztem.

— Nem tudom! — tárta szét a kezét, majd az ujjával odamutatott a komagyújtómre:

— Lássalak alól is!

Amikor a gatyát ledobtam, a szemén láttam, hogy ő mit lát. Odajött és óvatos ujjával kereste a hasüregembe felhúzódtott csomóimat, és tapogatta kíváncsian az egyre inkább

Topor András grafikái

kliorisszá változó peniszemet. A tekintete elárulta, hogy a látvány őt magát is izgalomba hozta. És akkor ott abban a helyben, ahogy ott a férfi és az orvos csatázott előttem, rájöttem, hogy a változás immár végérvényesen végbement bennem, és egy cseppet sem bántam! A doki még egy darabig hümmögött, vakarta a fejét, de én közben már egy óvatlan pillanatban kibújtam a keze alól és öltözni kezdtem.

— Hát nézd... — állt még mindig tanács-talan. — Ilyen esetről már hallottam, jobban mondva olvastam, de olyan furcsának, elérhetetlennek tűnt a számomra. Utána kellene alaposabban nézmem, szakemberrel is meg kellene nézesd magad, hogy teljesen biztos legyen a dologban.

— Isten őrizze! — mordultam rá, kell az ördögnek a szenzáció. Csak az életünket dúlná fel, és arra egyikünknek sincs szüksége.

— És Hedvig? — tette fel a doki a már rég kerülgetett kérdést.

— Kint vár, behívjam?

"1999. február 15., hétfő:

Hedvig már lemondott róla, hogy fesse az arcát. "Minek?" — állt meg egy nap az arcfestékekkel a kezében, és az egész ramatyot

összecsapta és bevágta a fürdőszoba polcára. Azóta a délelőtti csendes órákban én kacérokodok velük..."

A múlt héten észrevettem, hogy Hedvignek határozottan tetszett, hogy egy kissé "rendbe szedtem magam". Meg is jegyezte rögtön:

— Voltál valahol?

— Nem — mondtam —, csak téged vártalak. Nem kellene eláruljam, de számomra még mindig esemény, ha te hazajössz a munkából, és ízlik az ebéd. Ennyi... Neked akarok tetszeni csak.

"1999. június 20., kedd:

Tegnap eldöntöttük Hedviggel, hogy ő leveti a szoknyát én meg levetem a nadrágot...

Nagyon drukkolok, hogy mi lesz, hogy fogadják majd! De a jelekből ítélve alig hiszem, hogy valakinek is feltűnik majd a változás.

Ma reggel már szoknyában mentem le az üzletbe...

Csak a hentesnek lógott hosszú kocsányon a szeme. De ezt már megszoktam, mert ő mindig úgy bámul rám, mintha női csap képen látott volna az utóbbi időben. Amikor a húst feltette a mérlegre, akkor is egyfolytában a melleimet bámulta, alig tudta kinyögni, hogy közel hetven deka a szelet, amit kértem."

"1999. november 18. Csütörtök:

Nincs mese, most már biztos vagyok, hogy áldott állapotba kerültem...

És amikor megmondtam Hedvignek, eleinte csak a vállát rángatta fapofával, hogy éreztem, menten a képébe mászik! És csak miután haragosan elhúzódtam mellőle, szólalt meg.

— Ami azt illeti, éppen ideje, hogy megszüljessen a második gyerekünk, hiszen Helénke már olyan rég várja a kistestvért... Én különben örövendek — mondta Hedvig személytelen hangon, aztán gyorsan még hozzátette: — A gyerekeknek is jobb... — végül pedig a hosszú és régi "kígyóbűvölő" nézés maradékaival még hozzátesszi, a mindegyre fel-felbugyborékoló kacagással viaskodva: — Leginkább annak örövendek, hogy ezt már nem én kell megszüljem! Mit gondolsz, miért halogattam éveken keresztül? Mert félttem a második szüléstől!"

Megszáradt?

Megszáradt már. Akkor lássunk hozzá a naplóhoz, még mielőtt Helénke felébred, és szokása szerint kapkodni kezd a toll után, "én ics... én ics... Én ics akajok írni... Én ics..."

"2000. március 27. Hétfő:

Egyre nehezebb a mozgás.

De nem engedem el magam, kitartóan tornázok minden nap. És mivel mindez számomra új, igyekszem minél pontosabban végrehajtani az utasításokat. Azt hiszem, nem lesz majd baj. Egyelőre még csak az okoz gondot, hogy Helénke nem képes leszokni arról, hogy engem "apuzzon" és Hedviget "anyuzza", talán majd, ha megszületik a kistestvére, együtt majd könnyebben helyére teszik ezt a parányi eltolódást..."

Istenem!

Abba kell hagynom, mert csak támasztom a fejem a napló fölé, és mindegyre azon jár a gondolatom, hogy még egy kicsi és anya leszek! Akarom mondani... Nem is tudom. Olyan gazdagnak érzem magam, hogy nem találok szavakat rá!

Sepsiszentgyörgy, 2001. szeptember 29.

MESTER ZSOLT

A csapda

Hétföldes léptekkel, semmivel sem törődve érkezett meg a tél.

Előbb csak leveleket küldött, talán figyelmeztetésül. A leveleket az erdő fái közül ki-törő szél hordta szét; vízszintesen száguldott a földig hajló fűvek fölött és minden résben, zugban hagyott néhányat, olykor bűgő hangon utánuk is szól: — Jó lesz vigyázni! Aki értett a nyelvükön, láthatta: a levelek nem pirosak, sárgák vagy aranybarnák voltak, mint az érett gyümölcs, amely dolgavégezé-vel lepottyant az ágról, hanem a felháborodástól haragos- vagy a félelemtől sápadt-zöldek, mint akiket erőszak tépett ki övéi közül és indított végzetes útjukra. Az előjelek tehát világosak és egyértelműek voltak; senki sem mondhatta utólag, hogy az, ami történt, váratlanul érte.

Öreg Lázár azonban, lehet, hogy életében először, most nem figyelt a jelekre. Túlságosan el volt foglalva önmagával, életét gondolta végig, lelki szemei előtt pergette a napokat, az éveket: néha vissza-visszatérve egy-egy fontosabb részletre vagy önmaga számára is érthetetlen eseményre. Mindent tisztázni akart. Így nem csoda, ha nem figyelt a természet üzeneteire, noha azok egyre érkeztek, makacsul és fenyegetően.

Másnap didergőre fordult az idő. Öreg Lázár, szokása szerint, korán kelt, és amikor kalyibája ajtaját kinyitotta, megtántorodott: a metsző, hideg szél úgy száguldott be mellette, mintha a kis szoba elfoglalása halaszt-hatatlan dolga lenne; odabent fordult egyet, szétszórta a küszöb elől felkapott nagy halom falevelet és már vágatott is kifelé, helyet csinálva egy újabb rohamnak. A táj megváltozott. A házikó előtti kis rétet ezüstösen csillogó dér borította, a tegnap még daliásan ágáló színes virágok lecsüggesztett fejjel, szürkén és szomorúan állingáltak. Az erdő is szenvedett: a bükk- és égerfák nyoszörögve-nyikorogva engedtek a szélvihar ostromának, még a hatalmas fenyők is mindenbe beletörődve hajlongtak ide-oda.

Az öreg először Gizihez, a kecskéhez ment, csuporral a kezében, nekifeszülve a szélnek. A kecske maradt egyetlen társa havasi magányában, amióta Barátot, a kutyáját, nemrég három napos keresés után az erdőben találta meg nagy sebbel a fején. Amíg eltemette, azon gondolkodott, vajon ki-nek lehetett útjában? Napokig várta, hogy valaki betör hozzá; akinek ilyen tervei vannak, az szokta előbb a kutyát eltenni láb alól. De nem történt semmi, vagy ha volt is látogatója, míg ő az erdőt járta, nem vitt el semmit. Igaz, a zsebkését és a baltáját mindig magával vitte, egyéb ellopni való pedig nemigen volt a kunyhóban; néhány ütött-kopott edénye, evőeszköze, folt hátán folt takarója nem kellett senkinek. A kaliba kifelé nyíló ajtaján nem is volt zár; ha elment, egy karóval támasztotta be, éjjel pedig egy madzaggal húzta be és kötötte egy szeghez.

Gizi mekkegve várta. Megfejté, majd kiengedte kicsiny óljából; a tejet úgy melegen megitta, ezzel meg is volt a reggelije. Gizi ilyenkor szokta reggeli műsorát bemutatni: néhány mulatságos bakugrás után lefeküdt és rugdalózva ide-oda hengergőzött az illa-

tos fűben. Most azonban a produkció elmaradt, a kecske a viharos szélben tántorogva egyenesen a patakhoz ment, ott téblábolt egy ideig, majd egy bokor szélárnyékában legelni kezdett. Az öreg

csak most vette észre, hogy a patak befagyott; a part mentét hártyszerű, vékony jég borította, és csak ott, ahol köveken bukott át, csillogott ki a sötét, néha fehéren felhabzó víz. Eszébe jutott, hogy neki is szüksége van vízre. Amíg visszament a kannáért, majd le a patakhoz és vissza, csontja velejéig átfázott. A házikóban is hideg volt. Felvette a bekecsét, nekifogott tüzet rakni a kicsi dobkályhába, vizet is tett oda puliszkának és elhatározta: másnap hazamegy.

Nem volt könnyű döntés. Hátba csak néhány napig tart ez a komisz időjárás? Futamodjék meg most, október közepén? Még biztosan kihúzhatja két-három hetet, legalább Mihály napjáig, azzal is rövidebb lenne a faluban töltendő idő. Nem szerette ott, az aránylag kényelmes házban, ahol gyermekei, unokái éltek s ahova szolgálata megszűntével és felesége halála után költözött az egyetemi város szűk panellakásából, sok töprengés után, a rászakadt magány hatására, de elsősorban lánya és fia rábeszélésének engedve. Rossz előérzete beigazolódott: noha nyilvánvaló szeretettel vették körül és igyekeztek kedvében járni, idegenül forgolódott köztük, s ha szobájába visszahúzódva olvasni kezdett, egy-két oldal után furcsa nyugtalanság fogta el, mintha valamit félbehagyott volna, vagy egy fontos tennivalóját nem végezte volna el. Feszültségét, bár próbálta, nem tudta palástolni; lassan az egész ház légköre megkeseredett. Hibásnak érezte magát ezért, és egyre gyakrabban gondolt arra, hogy kiköltözik a havasra. Végül, két évvel ezelőtt, sikerült a terve.

A Bucsin! Apja már totyogó gyermekkorában magával vitte, amikor "szénát csinálni" ment, és ő a kasza ütemes surrogását, az acél és a fenőkö különös párbeszédét vagy apja énekét hallgatta, miközben fűvekkel, virágokkal, bogarakkal játszott az erdőszél árnyékába húzott szekér körül. Máskor a Verőfényre mentek, a világ legszebb helyére az apja szerint, aki ott juhászokkal tárgyalt, és este sajt, orda és olykor egy levágott, megnyúzott bárány volt a szekérben. Néha a Kíság és a Nagyág találkozásánál, a Kétágóra fenyői alatti hűvösben ebédeltek, és amikor ezekre a meghitt pillanatokra visszaemlékezett, szájában érezte a nyárson sült szalonna és a friss kenyér ízét, a forrásvíz hideg kortyait, hallotta apja csendes, megfontolt, oktató szavait, amelyekkel észrevétlenül a körülöttük levő világ ezernyi titkát, örömét és csapdáját magyarázta el.

Szüldőkorától kezdve egyedül is járta a havast, valahányszor iskolai, egyetemi szünetekben otthon volt, még télen is sokszor, de főleg nyáron, a nagyvakáció végtelennek tűnő szabadságát kihasználva. Később, amikor már dolgozott, egyre inkább lefoglalta a munkája, kutatásához kellett anyagot gyűjtenie, ritkán utazott haza, olykor csak félnapokra; szóba sem jöhetett, hogy kirándulással töltse idejét. A Bucsin utáni vágyakozás azonban ott lappangott valahol a tudata mélyén, és most, amikor ilyen közel került hozzá, elemi erővel tört a felszínre. Szinte már hazaköltözése másnapján elindult s

egyre nagyobb távolságra merészkedett, ahogy hosszú évek ülfoglalkozásában el-satnyult izmai kezdtek hozzászokni a gyakorlatához. Aztán eljött annak a sora, hogy estére nem érhetett haza, s ott aludt a kicsi menedékházban, jó 22 kilométerre Parajdtól, ahol az országút a Kisküküllő völgyéből áthajlik Alfalu felé. Ilyenkor másnap még feljebb ment, úttalan utakon, vízmosságokon küzdötte keresztül magát, nem is tudva, mi hajtja egyre magasabbra. Egy alkalommal a Ferenczi Lásza kövének nevezett hatalmas sziklától nem messzire egy tisztásra bukkant. A szoknyájukkal a földet seprő, égigérő fenyőfák között még volt néhány lombhullató fa — bükk? éger? —, a bokrok között kis patak csörgedezett incselkedve, és sok-sok virág illatától mámorító volt a levegő. — Igen, ez az — mondta ki Lázár hangosan — itt szeretnék élni. — És meghalni — tette hozzá gondolatban.

Már lefelé bukdácsolt az ösvénynek alig nevezhető csapáson, amikor az erdősszel találkozott. A nagydarab, puskás, szőrtarisznyás román ember barátságos volt, elbeszélgettek. Lázár megkérdezte, nem tudna-e egy kalibát? Az erdész gondolkodott, végül azt mondta: — Nem, azt nem tudok. De építsen magának egyet, adok hozzá anyagot. Elvezette egy félig összeomlott jókora magasleshez. — Itt már nem vadászik senki — mondta —, kevés a vad. Jó pénzért a magáé az egész. — Szinte nevetségesen kicsi összegért jutott a sok gerendához, deszkához, léchez. Attól kezdve kiköltözött a menedékházba, baltával, kalapáccsal, harapófogóval, fűrészsel felszerelve minden reggel kiment a magasleshez, szétbontotta, majd iszonyú erőfeszítéssel átcipelte-hurcolta a sok faanyagot "az ő tisztására". Tíz napjába került, amíg mindent áthordott, osztályozott; még a szegeket is kikopácsolta, kiegyenesítette. Kiválasztotta a házikó helyét, köveket válogatott a patakmederből alapnak, majd egy hevenyészett tervrajz — inkább csak vázlat — segítségével nekifogott a házikó építéséhez. Égett a vágótól, hogy benne aludhasson, nem kímélte magát, látástól vakulásig dolgozott, este sötétben botorkált le a menedékházhoz, többször el is tévedt. De a munka haladt, a kunyhó napról napra, szinte szemmel láthatóan nőtt ki a földből.

Egy reggel — még alig virradt, és ő már útrakészen jött le a menedékház lépcsőjén — nagy pöfögéssel 125-ös Czetkáján beállított a fia. — Már nagyon aggódtunk — mondta, miközben megölelték egymást —, hetek óta semmit sem tudunk rólad, papa. A motorke-rekpart a lépcső mellé állította, hátizsákjából tekintélyes csomagot vett elő, sült csirkét, friss kenyeret, almáspitét rakott ki a kecskelábú asztalra. Az öreg már reggelizett, most mégis falatozni kezdett; nem tudott ellenállni a finomságoknak s a szakadatlan kenyér-szalonna étkezések után az étvágya is megjött a fia láttán, aki farkasétvágygal látott neki. — Nem ettem semmit — mentegetőzött —, nagyon korán indultam, tudtam, csak így remélhetem, hogy találkozunk. Egyébként: mi a csudát csinálsz, papa, hété-kig egyedül idefenn? — Ha van időd és velem jössz, megmutatom — titokzatoskodott az öreg. — Van időm, hiszen ma vasárnap van, és veled megyek, mert nagyon kíváncsi vagyok.

Amíg felkínlódta magukat a sziklás,

szederindákkal benőtt vízmósáson, nem beszéltek egymással. Az öreg azon morfondírozott, hogy felejtette el, hogy vasárnap van; ilyesmi soha nem fordult elő vele, belső naptára mindig működött. Végül a levegőbe legyintett: nem számít, hiszen ha tudta volna, akkor is ugyanazt csinálta volna, mint más napokon. A fia sem szólt semmit. Sokkal nehezebben bírta az utat, mint az "edzésben levő" öreg; csorgott róla az izzadság és kapkodta a levegőt. Csodálta az apját, hogy milyen könnyedén halad előtte, s egyre nőtt benne a kíváncsiság: mi az ördögért mássza meg minden nap ezt az irdatlan hegyet, ráadásul ezen az átok-rossz úton? Csak nem találta meg Rapsonné kincsét?

Amikor kitárult előttük a tisztás, az öreg megállt, de nem szólt semmit. A fiát is megragadta a tájrendkívüli szépsége, nyugalma. — Milyen gyönyörű — szakadt ki belőle —, vajon ki lakik ott? — nézett a házikó felé. — Én lakom ott — mondta az öreg ünnepélyesen. — Ha ma segítesz, holnap kiköltözködöm. — A fia elámolt. — Jó, hát persze, segíték — mondta kis idő múlva. De mit fogsz itt csinálni egész nap, hetekig, egyedül? — Megküzdök a mindennapi kenyérért — válaszolta. — A fennmaradó időben pedig elmélkedni fogok.

A fiatalember úgy nézett az öregre, mint ha annak nem lenne ki a négy kereke. Ismerete az apját, a könyvek között élő, könyvtárakat bújó elméleti embert, aki nem feküdt le olvasólámpa nélkül, és szám szerint kevés, de magvas és alapvető dolgotatát külföldön is értékelték. Nem tudta őt "vademberként" elképzelni. Azt megszokta, hogy az apját nehéz lebeszélni arról, amit egyszer elhatározott. — Majd megunja a remeteéletet — gondolta —, akkor hazajön. Nekigyürköztek a munkának, derekasan dolgoztak, s délutánra készen állott a kis ház, már csak apró, inkább belső simítások hiányoztak. Az öreg lekísérte fiát a menedékházhoz, levitték a kölcsönszerszámokat is, elbúcsúztak, és a fia el-motorozott. Már sötét este volt. Lázár lefeküdt és azzal a gondolattal aludt el: utoljára alszom itt. Reggel elrendezte tartozását, összeszedte kevés holmiját, kenyeret, szalonnát, puliszkalisztet, sőt vásárolt és elindult, hogy birtokba vegye birodalmát. Olyan boldognak érezte magát, mint talán soha életében.

Ez a boldogságérzés nem múlt el, inkább mintha fokozódott volna, ahogy teltek a napok, a hetek. Eleinte minden héten le kellett mennie a menedékházhoz, hogy élelmiszertartalékait kiegészítse, később, amikor megtanulta kihasználni a természet adta lehetőségeket, két hét is eltelt, amíg erre rákényszerült. Nyugdíját, az ő három hónapig érvényes meghatalmazásával, a lánya vette fel; így a faluba is alig járt le, talán kétszer-háromszor egy nyáron. Ilyenkor hozott fel magával egy-egy szükséges tárgyat: legelőszőr a kis kereketejű pléhkályháját — hogy legyen min főzön; máskor vedret, lábost, takarót. Egy ilyen alkalommal csatlakozott hozzá a kutya is. Kistermetű korcs volt, kotoréke, őseitől kurta lábakat örökölt, vidám, tarka bundája és gyönyörű, beszédes barna szemei miatt egyből megkedvelte. Sajnálta volna, ha — rendes kutyaszokás szerint — a falu végén megáll, megfordul és hazaporoszkál. De a kutya tovább ment vele, végig az országúton és a vízmósásszerű ösvényen. Amikor felértek, olyan otthonosan

viselkedett, mintha ott született volna: a kicsi vaskályha mögötti sarkot választotta ki vacakául. Attól kezdve együtt jártak mindenfelé; elnevezte Barátnak, gyakran beszélt hozzá, és a kutya olyan hűségesen hallgatta, mintha minden szavát értené. Elvesztése nagy csapás volt számára, nem szégyellte, hogy megkönnyezte. Ámde a kutya megmagyarázhatatlan halála is jel volt, és az öreg — talán túlságosan elfoglalva önmagával — ezt a jelet sem értette meg.

Sokáig nagyon hiányolta a tejet. Néha sikerült megtalálnia a hegy túlsó oldalán nyáját legeltető juhászt, akitől — míg Barát a hatalmas, félelmetes, nyakukon szöges nyakörvet s arról láncon lógó koloncot viselő juhászokutyákkal ismerkedett — sajtot, túrót, ordát és egy-két liter kecsketejet vásárolt. Csak ezen a tavaszon vette a kecskét; tulaj-

donképpen csak "bérelte", ugyanis a juhász csekély összegért neki adta nyárára, és meg egyeztek, hogy ősszel visszaveszi. Ettől kezdve életszínvonal a lényegesen megjavult; mondhatni mindene megvolt, amire élete fenntartásához szüksége lehetett.

Naphosszat járta az erdőt. Gombát szedett, fenyőpereszket, rókagombát, hiribit, ezekre még apja tanításaiból emlékezett.

Sokféle más gombát is talált, nem merte őket megenni, bár a legveszedelmesebbeket ismerte. Szamócát szedett, málnát, ősz felé áfonyát. Olykor egy-két piros pettyes pisztrángot is sikerült kifognia magaeszkábálta, kezdetleges halászszerzőmával. Egyszer egy fácánt is fogott azzal a módszerrel, amit még gyermekkorában Mócsi bá, a ravasz székely szomszéd tanított neki, és amiről soha, egy pillanatig sem hitte, hogy igaz. Itt fent sok volt a fácán; kért hát a menedékházban egy nagy, tűzliteres uborkásüveget és egy marék búzát, az üveget lefektette egy bokor árnyékába (hogy ne csillogjon — mondta volt Mócsi bá), s a búzát jól látható csíkban elszórta úgy, hogy az utolsó szemek az üvegben legyenek. És láss csodát: estére az üvegben volt a nagy fácánkakas, megfordulni nem tudott, rükvercbe pedig — úgy látszik — nem tudott kapcsolni. Öreg Lázár kivette a vergődésbe belefáradt, ragyogó színekben pompázó madarat és elengedte: nem volt szíve megölni.

Fázni kezdett, és ez az emlékeiből viszatérítette a jelenbe. A szél átsüvített a gerendák között, a tűz leégett, ki is aludt. A puliszkának odatett vize felére fogyatkozva langyosra hűlt. Hirtelen rádöbbsent: nem tréfádolog, ami itt vele történik. Ebben az ítéletidőben — fülelt ki az orkánszerű szél félelmetes zúgására — szóba sem kerülhet, hogy hazainduljon. Meg kell várnia a reggelt, s ha nem akar megfagyni, fával kell ellátnia magát, hogy egész éjszaka fűthessen. Magára vette szegényes ruhátára minden darabját — nem volt télire berendezkedve — és kióvakodott. Legnagyobb meglepetésére vastag hótakaró borított mindent. Sűrűn havazott. A kaliba ajtaját alig tudta kinyitni az összegyűlt hó és a szél nyomása ellenében. A hó alatt tapogatózva összeszedett minden faanyagot, amit az utóbbi napokban gyűjtött: vastagabb ágakat, villámsújtotta fák szétforgácsolt darabjait, és a kunyhója ajtajához vitte, utoljára a fahasogatásra használt vaskos tőkét is odacipelte. Amíg az állandóan becsapódni akaró ajtóval küszködve mindent berámolt a szobába, halálisan kifáradt. Lerokadt a priccse és abban a pillanatban el is aludt.

Álmodott is; nehéz, gyötrelmes álmot látott, kopár hegyen ment felfelé, köves, sziklás úton, és cipelt valamit a hátán, de nem tudott rájönni, hogy mi az. Emberi testhez hasonlított legjobban, ijedten gondolta, talán holttestet visz — de a valami néha megmozdult. Le akarta tenni, de erre képtelen volt, még megállni sem lehetett, menni kellett tovább az egyre sötétedő sivár táj szürkességében. Valaki jött vele szemben, lefelé a hegyről; magas férfi volt és szintén cipelt valamit a hátán. Aztán rájött, hogy a szembejövő ő maga. Itt az álom szertefoszlott, eltűnt nyomtalanul, hiába kapkodott utána kétségbeesve.

Amikor felébredt, sötét volt és nagyon hideg. Kint tombolt a szél. Meg-megerősödő rohamait farkasüvöltéshez hasonló hang kísért. Lehet, hogy farkas van odakint? Senki nem mondta, hogy farkas jár a Bucsinban, de ebben a váratlan télben mit lehet tudni? Meggyújtotta a viharlámpást és tüzet is rakott. Nagyon éhes volt; vizet tett fel és elhátározta, túrópuliszkát készít. Amíg a víz felfőtt, próbálta felidézni, meddig jutott el életének átgondolásában, a *hogyan volt?* a *miért*

>>>>> folytatás a 14. oldalon

>>>> folytatás a 13. oldalról

volt úgy? a hogy lehetett volna? az így volt-e helyes? és a többi, számtalan, ehhez hasonló kérdés megválaszolásában. Sok mindent tisztázott már magában, de sehogy sem tudott a végéhez jutni, sőt, mintha minden megoldott kérdés újabb és újabb, egyre nehezebben kibogozható problémát vetne fel, mindinkább belebonyolódott. Végül ingerülten legyintett; megkeverte a puliszkát, nem is rakta össze a túróval, csak úgy innen-onnan szedegetve evett. Mi is volt ez? Ebéd? Vacsora? Rádöbbsent, hogy felébredése óta azt sem tudja, reggel van-e vagy este? És milyen nap van, és hányadika? Zsebe mélyéről előkotort egy ceruzacsonkot és felírta az asztalka fölé, a gerendára: október 16 vagy 17, kedd vagy szerda. Bosszankodott, hogy ennyire tájékozatlan, majd eszébe jutott, hogy eleinte éppen ezt a kötetlenséget, a teljes szabadságot jelentő információhiányt találta csodálatosnak erdei életében. Holnap — gondolta — ismét belerázódok a rendbe, a számozott, megnevezett hétköznapiakba. — Azt mégis jó volna tudni, nappal van-e vagy éjszaka? A kéttenyérnyi ablakon nem látott ki, annyira be volt havazva. Megpróbálta az ajtót kinyitni. Az alja meg sem mozdult, mintha oda lett volna fagyva a küszöbhez; a felső szélét sikerült egy ujynyira eltávolítania a szemöldökfától, és egy pillanatra kilesve úgy tűnt, hogy odakint sötét van. A résen jeges süvöltéssel néhány hópehely hatolt be a szobába.

Nem lesz könnyű dolgom reggel - morfondírozott —, hozhattam volna fel egy lapátot. Rakott a tűzre, fát készített elő éjszakára, ivott egy korty vizet, eloltotta a lámpát és lefeküdt, magára terítve mindent, amivel a meleg elillanását megakadályozhatta. Elaludni nem tudott, nem volt álmos. Nyitott szemmel fekve hallgatta a tomboló szélvihar félelmetes koncertjét, amely most mintha valamivel halkabban, vattán keresztül hallatszott volna. Teljesen beborított a hó — jutott eszébe a magyarázat, de a gondolat éppen csak átsuhan a tudatán. Szinte akarata ellenére kénytelen volt ismét töprengéseit folytatni.

Először a felesége jutott eszébe, mint általában mindig, valahányszor, egyéb dolga nem lévén, gondolataival kezdett foglalkozni. Az emlékek, különös módon, mindig visszafelé sorakoztak, a legvégén kezdődtek, a temetés napján, a sárban tocsogással a sírig, az esernyő nyelére, mint valami mentőövbe való görcsös kapaszkodással, a borzalmasan semmitmondó szavakkal: őszinte részvétem... — drága barátom... — együttérzésem... —; a lapátonként behányt föld ritmikus dübörgésének s még előbb a koporsófedél leszegezésének hétköznapi hangjaival. Azután a felesége arca jelent meg, ahogy a ravatalon feküdt; szigorú arckifejezése, melyet különös módon az elégedettség kétségtelen jelei lágyítottak meg.

Lázár úgy gondolta, minden úgy történt, ahogy a felesége akarta: fájdalmai nem voltak, az utolsó percig dolgozott, és a halál villámgyorsan következett be. Az is az ő kívánsága szerint történt, hogy nem ő maradt egyedül; az utóbbi hetekben-hónapokban sokat beszélgettek a halálról, mintha érezték volna, hogy körülöttük settenkedik; mindketten azt szerették volna, mint Philémon és Baucis, ha egyszerre következnek be, de ha az nem lesz lehetséges — mondta a felesége —,

akkor legyen ő az első, nem szeretne megölygyülni, magára maradni, betegen, magatehetetlenül, valakire ráutalva élni. — Ez a sors most talán énreám vár — gondolta az öreg, és mindjárt nekifogott — ki tudja, hányadszor — kibogozni, miért viszolyog annyira ő is ettől a lehetőségtől? Hiszen hány ismerőse, öreg barátja él úgy, családjá körében, szobához-ágyhoz kötve, övéi szeretetétől körülvéve, elégedetten. Elégedetten? Lehet, de akkor miért mondták szinte kivétel nélkül: — Bár már vége lenne. És akiket az öregothonokban keresett fel? A gyakran luxuskörülmények között élő, kéthetente-havonta látogatott ismerősei mind panaszkodtak, sokszor maguk sem tudták, mire.

Az alattomosan csontjaiba lopózó hideg kizökkentette gondolataiból. — Éjfél tájt lehet — állapította meg bizonytalanul, be kell fűtenem, reggelig megfagyok. Most először bánta, hogy még órát se hozott magával. Kelletlenül kibújt a vackából, megropogtatta elgémberedett ízületeit és a tűzrakáshoz fogott. Nehezen gyúlt meg a nedves fa, három szál gyufát is elpazarolt, pedig — ezt is csak most számolta meg — már csak tizenhét maradt a dobozban. — Lámpát nem gyújtok — határozta el —, a tűz fontosabb. Azt nem hagyhatom kialudni. — A ritkásan fel-fellob-

banó lángok alig adtak meleget, de a nyitott kályhaajtón keresztül halvány derengéssel világították be a szobát.

Bár fáradtnak érezte magát, nem feküdt vissza. Nekifogott a bementett fát felaprítani, hogy a tüzet folyamatosan táplálhassa. Egy órányit dolgozott, óvatosan, nehogy a félhomályban megsebezze magát. Szépecske rakás megfelelő méretű fa gyúlt össze — állapította meg elégedetten. Közben jól át is melegedett, lelombozódott életkedve valamennyire visszatért. Meggyúrta fával a kályhát, lefeküdt, betakarózott, és amint a teste elernyed, a gondolatok megint megrohan-
ták.

Hogyan is történt, hogy a család visszatelepedett Parajdra? Még az egyetemre járt, utolsó éves volt, amikor a szülei, előbb az apja, aki régóta betegeskedett, majd néhány hónappal később, tragikus hirtelenséggel az anyja, elhaláloztak. A megürült házba aglegény unokabátyja, Illés költözött be, akit

megkért, számolja fel a gazdaságot. Erre azonban már nem került sor; a kevés földet elvette az állam, a tehén s a két ló bement a közösbe. A ház is ebek harmincadjára került volna, de mivel Illés benne lakott, az megmenekült. Nagy ritkán meg is látogatta egy-két napra, inkább a Bucsin, mint az unokabáty kedvéért, és ilyenkor felújították a tulajdonjog tényét poharazgatás közben, tessék-lásék. Arra, hogy valaha ismét itt fog lakni, álmában nem gondolt.

Illés váratlan halála döntötte el életük további folyását. Temetésére feleségével és gyermekeivel együtt utazott Parajdra. Lányja akkor végezte a bölcsész-kart, tanári állást keresett lehetőleg minél közelebb Kolozsvárhoz, de ajánlatok csak a "hegyen túlra" voltak, amire gondolni sem akart. A temetésen találkozott a fiatal iskolaigazgatóval, összeismerkedtek, sőt összeleledtek, jól talált a szó. Az igazgató elárulta, hogy van egy "eldugott" állása, valami ismerősének tartogatta, aki viszont talált egy jobbat; ő el is tudná intézni a kinevezést, jóban van a tartományi inspektorral. Így a lány már csak összecsomagolni jött haza, sietve utazott vissza Parajdra, ahol nemcsak az állás, de az igazgató is várta. Nemsokára összeházasodtak, s az igazgató bérelt szobájából átköltözött a családi házba.

Azt sohasem tudta kideríteni, hogy a fia, aki a következő évben végezte el az erdőmérnöki, véletlenül, vagy valamilyen suskus folytán kapott állást a szovátai erdészeti hivatalnál. Tény, hogy ő is jogot formált a házra, a nővérevel kínos veszekedései lehetnek, mert egy nap együtt állítottak be hozzá, tegyen igazságot. Mindketten a saját igazukat védték: a fia azt kérte, osszák meg a házat, elég nagy az két családnak. — Hogy-hogy két családnak? — kérdezték egyszerre, mire a fiú bejelentette, hogy geológus kolléganőjét el fogja venni feleségül, már — úgy-mond — menyasszonyának tekinti, majd kap ő is állást ott, a környéken. — Szó sem lehet róla — kötötte a lány az ebet a karához, az a ház már "be van lakva", jó, ha ők hárman elférnek. — Hogyhogy hárman? — kiáltotta fel, mire a lány, kissé hátrahajolva, megmutatta a hasát, amire a vita hevében egyikük sem figyelt fel, a csinos és félreérthetetlen domborulattal. — Tegnapelőtt mozdult meg — jelentette ki büszkén, és a maga részéről szemmel láthatóan lezártnak tekintette a vitát.

Csak álltak a feleségével és alig jutottak szóhoz. Ő arra gondolt, ha nem lett volna ez a lakás-ügy, mikor tudták volna meg, hogy a fiúk nemsokára nőül, rövidesen pedig unokájuk lesz? Esetleg az esküvő, illetve a keresztelő napján? Vagy akkor sem, hiszen manapság sem az esküvő, sem a keresztelő nem divat. Keserűségét nehezen tudta leplezni, amikor mindkettejüknek boldogságot kívánt a házassághoz, illetve a gyermekhez; észre is vették kelletlenségét, de nem tették szóvá. El voltak foglalva a ház-problémával és izgatottan várták, mit fog határozni.

Ránézett a feleségére, aki alig észrevehetően bólintott. Ebből tudta, felesége ugyanarra gondol, amire ő is, beleegyeznek. Ez a gondolatban való kommunikálás az együtt leélt évek alatt alakult ki és csodálatos biztonságérzést adott neki. Ha nem volt is együtt a feleségével, bármilyen döntés előtt csak rá kellett gondolnia, és tudta, mi a teendő.

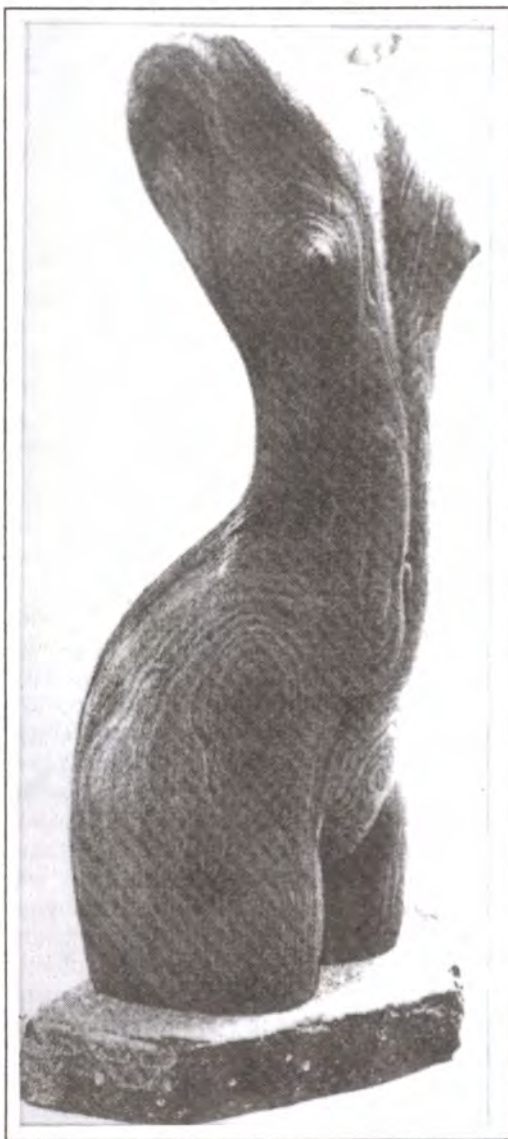
A csontjáig hatoló hideg ismét visszatértette a jelenbe. A tűz leégett, a parázs leroskadott, maradványai hunyorogva világítottak, mint a kályhaajtón kikukucsáló vörös szemek. Gyorsan kiugrott a takaró alól, néhány forgácsot kapirgált össze a favágórónk mellől és nagy nehezen, sok veszéllyel, fujdogálással és legyezővel felélesztette a tüzet. — Vigyáznom kell, hogy ki ne aludjon — gondolta dideregve. Karjaival csapkodta magát, többször leguggolt és fel-fel ugrált, hogy átmelegedjen. Meg is éhezett; az éhség olyan hirtelen mart a gyomrába, hogy szinte feljajdult. Volt még egy darabka szalonnája, kenyere, abból elverte éhét, de nem lakott jól. Semmi tartalék nem — állapította meg bosszankodva. Másnap akart lemenni a menedékházhoz, bevásárolni. Meggyúrta a kályhát fával és gyorsan lefeküdt, hogy valamennyire melegben legyen, ám szomorúan konstálta, hogy vékony takarója és ráhalmozott celeculája vajmi keveset segített. — Reggel elindulok hazafelé — biztatta magát. — Addig elterelik a figyelmemet a hidegről az emlékek.

Ott állt előtte a két gyermeke, akiket egyformán szeretett, bár szeretetét sohasem tudta úgy kimutatni, ahogy szeretne volna. Álltak előtte, indulattól kipirult arccal, szinte gyűlölködve, mintegy ugrásra készen, gondolatban nyilván újabb argumentumokat keresve jussuk védelmére. Neki nem volt testvére; talán ezért nem tudta megérteni, vagy inkább átélte a szeretetnek és a gyűlöletnek, az irigységnek és a segíteni akarásnak, a haragnak és a megértésnek azt a hullámságát, ami a lánya és a fia közti kapcsolatot jellemezte. Most mindketten egyforma türelmetlenséggel lesték, mit fog dönteni. — A parajdi házat — szólalt meg — rátok testálom, fele-fele arányban. (Lánya elkomorodott, fia felragyogott.) — Mivel abban két család nem fér el, hozzá kell építenetek. Erre a célra felajánlom összes megtakarított pénzemet. Nem túl sok, de annyira elég, hogy a meglevő házat modernizáljátok és mellé vagy fölé még egy lakást töljtok. (Általános megkönnyebbülés.) — Te — nézett a fiára —, csak akkor költözz oda, ha a második lakás elkészült. Addig várjatok a házassággal, vagy lakjatok albérletben. Mindezt annyi kérek, a házban legyen számunkra is egy kis szoba. (Most a lányán látszott a megelégedés, fia arca felhősödött be; úgy érezhette, ő járt rosszabbul.) — A részleteket beszéljétek meg magatok között — tette még hozzá, majd a feleségére nézett, aki ismét bólintott. Ezzel az úgy el volt intézve.

A házzal hamarosan elkészültek. Mire első unokája — szőke, kékszemű, jóhangulatú, vidám kislány — megszületett, a lánya része készen állott. A fia, az emelkedő telek adottságait kihasználva, részben mellé, részben fölé építette a magáét. Ahogy készen lett, megnősült. Az esküvőre utaztak le, akkor aludtak először a számukra kijelölt, nem túl nagy, de kényelmes szobában, melyhez kis mosdófülke is tartozott zuhanyozóval, toalettal — igaz, ezek még nem működtek; a víz bevezetése folyamatban volt, a csatornázás pedig a sáncásás stádiumában. Ezért — mosdóállal és az udvar végében levő árnyékszékkel — meglehetősen nehézkessé vált az ottlétük; nem is maradtak, csak három napot, és azóta — bár a technikai problémák nyilván már régen megoldódtak — a felesége csak akkor utazott Parajdra, ha kifejezetten

szükség volt a jelenlétére, segítségére. Néhány párnapos gyorssegélytől eltekintve ez akkor következett be, amikor lányának megszületett a fia, és csaknem ugyanakkor — pontosan egy hét különbséggel — a menyeknek adott életet. A csőstől jövő gyermekáldás önmagában is segítséget igényelt, ráadásul az ikrek csaknem öt héttel a ki-számított idő előtt jöttek világra és különleges gondozásra szorultak. Így történt, hogy a felesége, kissé kelletlenül bár, de a feladat nagyságától és fontosságától fellelkesedve, hosszabb időre Parajdra költözött. Lázár egyedül maradt, s ekkor következett be életében az a fordulat, amely azóta s különösen az utóbbi időben egyre gyakrabban készítette számvetésre.

A görög nő — ahogy mindenki nevezte — már több mint egy éve dolgozott az inté-

zetben. A Nikosz Beloiannis hívei közül befogadott görög emigránsok valamelyik kolóniájában születhettek, s családja akkor sem ment haza, amikor a politikai változások ezt lehetővé tették; valószínűleg a szokásosnál több volt a rovásukon. Bizonyára pénzük is több volt a szokásosnál, mert lányukat egyetemre járaták, férjhez isadtak egy megyeházi tisztviselőhöz s így került — kisebb beosztásban — az intézetbe. Nem dolgozott rosszul, hírnevet mégsem munkája, inkább szabados viselkedése okán szerzett: mindenkivel, de különösen a férfiakkal túlzottan kedves volt, bármilyen szívességet egy-egy futó öleléssel, sebtében odacuppantott puszival jutalmazott és gyakran maradt kettesben valamelyik főnöke irodájában. Nyilvánvaló botrányba azonban nem keveredett, s

ha a pletyka a nyelvére vette, mindig akadt, aki megvédte, mondván: — Ugyan már, bizonyára náluk így szokás. Lázár néha rajtafelejtette a szemét. Nem volt különösebben szép, inkább mutatós; elég jól — talán kissé kihívóan — öltözködött, és a túlzott smink gyakran közönségesse tette. Összességében vonzó teremtes volt, nem is annyira külseje, mint állandó jó kedélye, felvillanyozó vídamsága miatt.

Hogy is kezdődött az egész? Magához kérte, hogy megbízza egy sürgősen szükséges anyag kikeresésével az intézet levéltárából. A nő szótlanul és nagy figyelemmel hallgatta végig, de ezalatt szeméi olyan leplezetlen csodálattal, mondhatni rajongással kapcsolódtak az ő tekintetébe, hogy arca is átszellemült és sugárzóvá vált. Lázár zavarba jött, az iratok között kezdett keresgélni és végül, nagy nehezen, ki tudta bökni, miért is hívta. Azonnal hozom — vélte hallani és azon kapta magát, hogy semmi mást nem kíván jobban, mint azt, hogy ismét láthassa azokat a szemeket, azt a pillantást, ami olyan varázslatosan hatott rá, mint semmi más a munkával töltött hosszú évek óta. Amikor megkapta a kért anyagot, meg se nézte, hanem akadozva megkérdezte a nőt, nem lenne-e kedve munka után vele egy kávét meginni? Dehogynem, köszönöm — volt a válasz, és hirtelen lehetetnyi pusztit kapott az arcára. Már rég egyedül volt és még mindig nem tudott megmozdulni a megdöbbenéstől.

Lázár gondolatai itt elakadtak, mint mindig, ennél a pontnál. Mintha emlékezetkiesése lenne. Pedig tudta, nem szabadulhat meg vívódásaitól, ha nem gondolja végig az egészet. Most is, mint már annyiszor, belekapaszkodott valamilyen külső körülménybe, amely úgyszólván segítségére sietett, hogy kikeveredhessen az ördögi körből, amibe egyre inkább belegabalyodott. A halk neszről első pillanatban azt gondolta, talán az ajtón motoz valaki. De csakhamar rájött: az evet kures ételmelet magának. A kis állatka — mintha előre megérezte volna a bekövetkező ítéletidőt — pár napja költözött be hozzá, elfoglalta a fal egyik szélesebb, mohával kitömöködött repedését, és reggelenként élelemszerző körútra indult, ő pedig mindig hagyott neki néhány darabka kenyérhéjat. Ma azonban az evet motoszkálása különös jelentőséget nyert: Lázár rájött, hogy reggel van. Itt az ideje, hogy nekikészülődjön a hazamenetelnek.

Frissen kelt fel, nem törődve a hideg sötétséggel, amely körülvette. A tűz persze kialudt, még egy szem parázs sem talált, amikor megkotorta a hamut. A mosdótálban vékony jégkéreg fedte a vizet; azt betörte, megmosta az arcát és az ajtóhoz lépett. Az ajtó azonban nem engedett. Amikor vállával, majd egész testsúlyával nekifeszült, milliméternyire sem tudta megmozdítani. Hirtelen düh fogta el: felragadta egyetlen, magaeszkábálta székét s annak vastag ülőlapijával csapdosni kezdte az ajtót. Az eredmény nem maradt el: a szék kettétört, két lába kiesett. Lázár lecsillapodott, leült a favágótőkére és gondolkodni kezdett. Bármilyen vastag hórétteg gyűlt is össze az ajtó előtt, engednie kellene néhány centimétert, hiszen a hó összenyomható. Azt a lehetőséget, hogy egy kidőlt fenyőfa torlaszolja el az ajtót, hamar kizárta: akkora zuhanást még alvás közben is észlelt volna. Lassan rájött,

>>>>> folytatás a 16. oldalon

>>>> folytatás a 15. oldalról

mi az ami fogva tartja: a kunyhóból kisugárzó kevéske meleg megolvasztotta, a külső kegyetlen hideg pedig újra megfagyasztotta a havat, s a ház most egyetlen összefüggő jégpáncélba zárva olyan, mint egy eszkimó iglu, mint egy Wertheim-kassza, amiben nem a pénzt, hanem a tulajdonost tartják.

Az is világossá vált előtte, hogy külső segítségre nem számíthat. Ebben a komisz időben, még ha rászánná is valaki magát, nem jutna fel ideig. Meg kell próbálnia egyedül kijutni. A favágó tőkét fogja faltörő kos gyanánt használni. Előbb azonban meg kell melegednie és ennie kell, hogy bírja a kijutással járó erőfeszítést és az utána következő, nem kevésbé nehéz utat.

A tűz nehezen gyúlt meg, pedig összetört székéből hasított gyújtó; csak három szál gyufája maradt. Kevés maradék málélisztyéből puliszkát főzött, volt még egy evőkanálnyi túrója, egy szelet kenyere, valami maradék szalonnája. — Nem sok, de egy étkezéshez elég — gondolta szomorkásan. — Azután már itt úgy sem lesz szüksége jó ideig semmire.

Leginkább az zavarta, hogy rosszabbik vedrét küblinek kellett befognia. — Naturalia non sunt turpia, a természetes dolgok nem csúnyák — idézte hangosan az ideillő mondást, miközben a vedret a szoba legtávolabbi sarkába állította és lefedte egy darab, a szalmazsákjából hasított vastag vászonnal. Aztán felnyalábolta a favágó tőkét — rettenetesen nehéz volt —, az ajtóval szemközt, a fal mellett megállt és a nagy fahasábot maga előtt tartva nekirohant az ajtónak.

Akkorát döndült, mint egy ágyúlövés. Az egész ház beleremegett. A tőke kiesett a karjai közül, bal nagylábujja felsajdult, ő maga az ütközés következtében fenékre esett — az ajtó azonban nem nyílt ki. Nagy nehezen felkelt, sziszegve próbálgatta bal lábát, amelynek sérülése — szerencsére — nem volt annyira súlyos, mint amennyire fáj; rá tudott állni. Az ajtóhoz sántikált, csodálkozva, szinte hitetlenül tapogatta: még csak meg sem repedt a vastag deszka. Ismét felemelte a tőkét és fájós lábával nem törődve az előbbinél is nagyobb lendülettel vágatott neki az ajtónak — eredménytelenül. A harmadik próbálkozása eleve kudarcra volt ítélve; annyira kifáradt, hogy a roham inkább szármalmas tántorgássá sikeredett, s csak arra tudott vigyázni, nehogy ismét megsebezze magát, amikor a rönköt leejti. Lihegve ráült, és most először fogta el a félelem. Rájött, hogy csapdába került — nem fog kijutni a házból.

***

Ez a korán beállt tél a maga elképzelhetetlen méretű havazásával évekig beszédtema maradt az egész országban. Valós és kitalált történetek jártak szájról szájra, és a végén rendszerint kiderült, az esetek legnagyobb része igaz, a fantázia nem tud rálicitálni a tényekre. A közlekedés teljesen megbénult. Az országutakon elakadt gépkocsik ezrei vesztegeltek a méteresnél nagyobb hóban, és szerencsésnek mondhatta magát, akinek sikerült, kocsiját otthagya — még a hóesés elején — faluba, házba jutni. Amikor a szél is feltámadt és haragos süvöltéssel kezdte építeni a hóakadályokat, az utak szélén rekedt gépkocsikat már csak kis domborulatok jelezték. Ekkor álltak le a vonatok, a hat-nyolc méter magas torlaszokkal nem

tudtak megbirkózni. A városokban szinte lehetetlen mennyiségű hó gyűlt össze: a viharos szél a síkságokról, hegyoldalokról rendre behordta s az utcákba gyűjtötte a finom porhavat, és volt olyan helység, ahol csak az első emeleti ablakon keresztül lehetett elhagyni a házat. Sokan sítalpat kötöttek, és dacolva a meg-megismétlődő szélrohamokkal elindultak élelmet beszerezni. Az üzletek raktárai hamar kiürültek — utánpótlásról egyelőre szó sem lehetett —, és így a bezártság és megfagyás rémképei mellé az éhenhalás riasztó lehetősége társult. Az optimisták hiába biztatták a népet azzal — és tanácstalan lévén, ezt szajkózta a rádió is —, hogy mindez napok alatt véget ér, és minden visszatér a rendes kerékvágásba, az országban pánikhangulat kezdett eluralkodni, különösen miután kiderült, hogy a hómarók, hóékek, sőt a hadsereg lánctalpas járművei is tehetetlenek. A telefonvonalak jórésze viszont működőképes maradt, így a rémhírek akadály nélkül terjedtek, és amikor az emberek rájöttek, hogy gyakorlatilag az egész országban hasonló a helyzet, istenítéletet, világvéget kezdtek emlegetni.

Mint hatalmas, fehér halotti lepel, mindent beborított a hó.

A falvak kevésbé szenvedtek a rendkívüli helyzet miatt. A termést már betakarították, a kamrák, pincék, padlások tartalékai biztosították az élelmet, a szép rendben felrakott, felhasogatott tűzifa a meleget. A vízvezeték — már ahol volt —, ilyenkor általában beadta a kulcsot, de a kút szerencsére minden udvaron megmaradt. Egy-két nappal a nagy havazás után a már csak dísznek meghagyott sütőkemencék is működni kezdtek, s a falu észrevétlenül és szinte zökkenőmentesen visszatért jól bevált, régi életformájához. Az emberek keskeny utakat, inkább ösvényeket vágak-lapátoltak a másfél-kétféle méteres hóba, előbb az istállóhoz, tyúkketrehez — az állatokat el kellett látni —, azután a kúthoz, sütőkemencéhez és végül a kapuhoz is, bár egyelőre a kihalt utcákon nem járt senki. A falun élők az évek során hozzáedződve a természet okozta különféle megpróbáltatásokhoz, gyorsan alkalmazkodtak a rendkívüli helyzethez. Csak ott, ahol valaki hiányzott a házból, úton volt, vásárban vagy ügyeket intézni, nyugtalanodott a család, az idő teltével egyre inkább, s a hírek hiánya, párosulva a tehetetlenség bénító érzésével, mint egy sötét felhő lebegett a fejük felett.

Öreg Lázár a havazás megszűntének másnapján, vacsora közben került szóba. A legnagyobb unoka jegyezte meg: — Vajon nagyapával mi van? A kislány kötődött leginkább a nagyapjához, szeretett vele beszélgetni, hízelgett kamasz lány hiúságának, hogy az öreg felnőttként kezeli, komoly dolgokat is megtárgyal vele. A kérdésre hirtelen csend lett a szobában, mintha csak most jöttek volna rá; hogy ni, csakugyan, mi is lehet az öreggel? Tavasz óta alig volt itthon, mintha már nem is lakott volna ott. — Biztosan lejött a menedékházhoz — mondta a lánya. — Ott biztonságban van. — Hát ezt azonnal megtudhatjuk — szólta a veje. — Erre való a telefon. — Hosszasan tárcsázott, hallózott a másik szobában, végül beszélt is valakivel néhány szót. Mikor visszatért, ezt mondta: — Nem látták, nem hallottak felőle három hete. Egyébként a menedékház teljesen el van vágva a világtól. Egy német turista re-

kedt ott, őrgöng és egyfolytában telefonál, hiába. — Áthívták a sógorékat is, sokáig tanácskoztak, végül eldöntötték: éjszaka úgyszem tudnak intézkedni, reggel majd meglátják, mit tehetnek.

Az öreg sorsa a lányát szemmel láthatólag nem nagyon izgatta. — Mindig a feje után ment, nem hallgatott senkire, most keveredjen ki a bajból, ahogy tud. — Máig nem tudta megbocsátani az apja ballépését, éppen akkor, amikor ő a fiát szülte és két kisgyermekkel kellett bajlódnia. Ha az anyja nem lett volna mellette! És éppen akkor, talán éppen azért történt minden. Nem tudta elfelejteni anyjának néma fájdalmát, vergődését, hősies kitartását az apja mellett, amikor már mindennek vége volt, hogy megmentse, összetartsa a családot. Sokszor őszintén kívánta az apja halálát, és ezen gyakran vitatkozott négy szemközt az öccsével, aki nem látta a dolgokat annyira tragikusnak. — Minden férfi előbb-utóbb átesik egy ilyesmin — próbálta csitítani a nővérét. — Jó, hogy vége van, hogy elsimultak a dolgok.

Az, hogy mi történhetett az öreggel, a nagyunokán kívül leginkább a fiát és a vejét nyugtalanította. Órákig tanakodtak, néha telefonálni kezdtek jobbra-balra, eredménytelenül. A hegyi mentőknél, akiknek a számát sok tárcsázás után megtudták a tudakozódótól, többszöri próbálkozásra sem vették fel a kagylót. A hadsereg viszont azonnal jelentkezett. Az ügyeletes tiszt hallva, miről van szó, sajnálkozva közölte, hogy a területi parancsnokság három helikoptere közül egy folyamatosan szülő nőket szállít a kórházba, kettő pedig a külvilágtól teljesen elzárt településeket próbálja a legszükségesebb élelmiszerekkel ellátni. Mégis hajlandónak mutatkozott felírni a hívást, nevet és címet kért. Amikor megértette, hogy egy férfi valószínűleg valahol a Bucsiban, egy kalibában rekedt: a tiszt, hirtelen felmérgelődve kiabálni kezdett: — Valószínűleg?! Valahol a Bucsiban?! Maguk tisztára örültek!! — és lecsapta a kagylót. Be kellett ismerniök, hogy igaza van, és a továbbiakban az időt találgatásokkal ültették agyon. Vajon mennyi élelmiszere van? Van-e fája elég? Most döb-bentek rá, milyen keveset törődtek eddig az öreggel, akinek tartós távolléte — igaz, ami igaz — kényelmesebbé tette életüket. Nem mintha itthonlétekor zavart okozott volna — rendszerint félrevonulva olvasott vagy az unokákkal játszott, beszélgetett —, de folyamatosan valamiféle néma szemrehányást véltek érezni jelenlétében.

***

Ezalatt öreg Lázárnak elfogyott az élelme, és a tüzelője is végét járta. Három szál gyufája maradt. Az egyikkel meggyújtotta a petróleumlámpát — abban lötyögött még egy fél ujjnyi petróleum — és a lámpa világosságánál felaprította székének maradványait és az asztalát. Ez utóbbit nagyon sajnálta, de más fa már nem volt a kunyhóban. Megpróbált tűzifát hasítani a favágó tőkéből, azonban a göcsörtös rönk nem hagyta magát, csak gyújtósna való szilánkok patantak le róla. Nagy gonddal tüzet rakott és meggyújtotta, de csak a második — utolsó — szál gyufájával sikerült lángra lobbantania. Szinte átölelte a kályhát, úgy próbált valamennyire megmelegedni, és amikor úgy érezte, már nem fázik annyira, még egyszer felnyalábolta a favágó rönköt és nekioldult

az ajtónak. Az ajtó nem nyílt ki, és öreg Lázár ebben a pillanatban beletörődött a változtathatatlanba: a csapda végleg bezárult. Nem fog kijutni a kunyhóból. Mintha erre a gondolatra bólintott volna rá, a petróleumlámpa lángja lobbant egyet és kialudt.

Még egyszer megrakta a tüzet — alig maradt néhány darab fája —, magára vette minden ruháját, lefeküdt a kis szoba sarkában levő szalmazsákjára, és amennyire lehetett, betakarózott. Egy pillanattal arra gondolt, még elégethetné a szénát, amivel a szalmazsákját kitömte, de aztán letett erről. Nem lett volna értelme; mit számít már az a néhány percnyi meleg. Igyekezett ellazítani magát és tárgyilagosan arra gondolni, ami a következőkben rá vár.

Soha nem volt beteg, és a halál gondolata csak mint egy távoli, ámbar elkerülhetetlen lehetőség ötlött fel benne, rendszerint mások halálával kapcsolatban. Csak a fulladásos halál tűnt számára elviselhetetlennek, és elborzadva gondolt az akasztott, megfojtott, vízbefulladt emberek szenvedéseire. Azt sem tudta elfelejteni, amikor egyik tömbház-beli szomszédját éjjel a mentő vitte be a kórházba; napokig kísértette a hordágyon cipelt férfi sípoló, bugyborékoló lélegzetvétele, a kis rózsaszín habpamat az ajkán és a kétségbeeséstől tágra nyílt szemeinek segítségért esedező pillantása. Kellott neki kinézni az ajtón!

Az, hogy meg fog fagyni, sohasem jutott eszébe. Volt néhány távoli ismerőse, sőt egy barátja is, akik így végezték, ámde mindannyian részegen vagy legalábbis alkohol hatása alatt. Egyikük, akit a kórházban sikerült megmenteni, és megúszta néhány lábujja elvesztésével, arról áradozott, milyen jó érzés volt elaludni a puha hóban. Olyan ismerősről, aki józanul fagyott volna meg, nem hallott. A háborúban viszont ezrével lehettek ilyenek.

Hirtelen borzongani kezdett, majd egyre erősebben reszketni. A tűz persze már régen kialudt, és bár maradt néhány darab fája, el sem tudta képzelni, hogy felkeljen. — Különben sincs több gyufám — jutott eszébe, és ezzel a kérdés le volt zárva. A reszketés egyre erősödött, már fájtak az izmai, az ízületei. Mozdulni próbált, de a didergésen kívül semmiféle más mozgásra nem volt képes. Minden önuralmát latba vetve próbálta gondolatait összeszedni és valamilyen értelmes irányba terelni — hiába. Zavarta a géppuskaszerű ropogás is, mígnem rájött, hogy fogai verődnek össze. Nem tudta felmérni, mennyi ideig tartott ez az állapot — percekig? órákig? — de hirtelen, mintegy varázsütésre, megszűnt. Hangokat hallott: figyelni kezdett, de csak távoli harangzúgáshoz hasonló ritmikus melódia jutott a fülébe. Ez nem lehet a parajdi templom harangja — gondolta, legjobban a Szent Mihályéhoz hasonlított. Különös módon el sem csodálkozott ezen, kényszerítette magát, hogy visszatérjen félbeszakított gondolataihoz, úgy érezte, valami sürgetően követeli ezt tőle, és félt, hogy nem lesz elég ideje befejezni.

A görög nő úgy vonzotta, mint valami mágnes. Amikor észbekapott, hogy mit is csinál tulajdonképpen, már nem volt visszaút; beleesett a feje búbjába, csak arra tudott gondolni, mikor találkozhatnak megint, a munkáját is csak tessék-lássék végezte és nem törődött a háta mögött terjedő pusmogásokkal. Egyetlen dolog zavarta: mi lesz, ha

megtudja a felesége? Ezt a gondolatot próbálta kiűzni a fejéből, ámde az makacsul visszatért és végül állandósult. Amikor együtt volt a nővel, a megvadult paripák módján tomboló érzékei elnyomták kétségeit, de amint egyedül maradt, úgy érezte magát, mintha rombadőlt önmagának roncsain kuporogna egy sivatag közepén. Rövid parajdi útjai — az unokák látogatásának ürügyén — nem javítottak, inkább rontottak a helyzeten. Csak annyit tudott megállapítani, hogy megszokott gondolatkommunikációja a feleségével nem működik, megszűnt. Ez mindennél jobban bántotta, úgy érezte, társatlanná vált, bármennyire próbálta, nem tudta feleségét senki mással helyettesíteni.

Vergődése, lelkiismeretfurdalása az elviselhetetlenségig fokozódott, amikor a felesége az újszülöttek gondozását a kismamákra

Raffay Béla szobrai

hagyhatta és hazatért. A pillantásán látta, hogy mindent sejt — vagy tud — és minél előbb a felemás helyzet megszüntetését kívánja. Ő pedig, mint egy csapdába esett állat, forgolódott és nem tudott határozni: feleségét nem akarta elveszíteni, a viszonyát a görög nővel viszont nem volt ereje befejezni. Talán a legutolsó pillanatban, mielőtt valami jóvátehetetlen történt volna közte és felesége között, sikerült győznie: lemondott a múltól és a jövő előnyére. Ahogy meghozta ezt a döntést, mindjárt könnyebben érezte magát.

A harangzúgás felerősödött, más hangok csatlakoztak hozzá: sok ember beszélt egyszerre, akár egy színházi előadás szünetében. Néha csengő hangját vélte hallani, és ilyenkor a megszokás mozgulásra készítette — indulni ajtóhoz, telefonhoz —, mozdulni azonban nem tudott. Különös módon ezen nem lepődött meg, mint ahogy azon sem, hogy a szoba lassan világosodni kezdett; először a sarkaiban derengett némi fény, majd mintha a padlóból áradt volna. *Remélte*, hogy ez azt jelenti: végre megtalálták, rányitották

az ajtót, noha *tudta*, hogy az ajtó most is zárva és őt már ebben az életben soha nem fogják megtalálni.

Lassan benépesült a szoba. Alakok, arcok jelentek meg a halvány derengésben, alulról megvilágítva ismeretleneknek tűntek fel, köztük mégis ráismert egyikre-másikra: nicak, a postás, az újságárus kislány, a mogorva tömbházfelelős. Volt, aki mondott is valamit, de érteni nem lehetett egy szót sem. Jöttek hosszú sorban, egyre ismerősebbek, szomszédok, utcabeliek, valamikori évfolyamtársai, kollégái régebbi munkahelyeiről. Hirtelen rádöbbsent, hogy csak azok vannak a sorban, akiknek tartozik valamivel; legritkábban pénzzel, bár nevetésgesen kis összegek esetén ez is előfordult. Inkább egy könyvvel, válaszlevéllel, jó szóval, bocsánatkéréssel vagy megbocsájtással, odafigyeléssel, együttérzéssel. Szerette volna helyrehozni, amit elmulasztott, de világos volt, hogy most már ez nem lehetséges. Vajon Szokrátesz tudott minderről, amikor hagykozott: — Aszklepiosznak kakassal tartozom. Adjátok meg neki, el ne felejtsek! A sor folytatódott, már jelenlegi munkatársai vonultak, szinte mindannyian — hát mindenkinek tartozom valamivel? — a görög nő hátramaradt egy fél lépést, ráfüggesztette valamikor ragyogó, most inkább fátyolos pillantását és mondott is valamit, de az egyre fokozódó zajban nem lehetett érteni. Aztán a gyerekei, unokái jöttek. Lehet, hogy ők is úgy érzik, többet kellett volna kapniok? De mit? Talán szeretet nem volt elég bennem?

A sor itt megszakadt, és öreg Lázár lélegzetvisszafojtva várt. Lehetséges, hogy el sem jön? A szoba közben egészen megvilágosodott, szinte bántotta a szemét a fény. Amikor megjelent a felesége, alig ismerte meg: olyan volt, mint fiatalasszony korában, arcán mosollyal, frissen, üdén, és ismét működött a gondolatátvitel, bár az is lehet, hogy valóban hallotta a két szót: — Várlak, jöhetsz. És ő boldogan megindult feléje.

***

Az évszázad havazása és a hideg egy hétig tartott, utána az időjárás visszatért a maga rendes kerékvágásába. A vénasszonyok nyara gyors olvadást és hatalmas árvizeket okozott. Parajdon is több házat elöntött a zúgva, fortyogva lerohanó sárga hólé. A Bucsinon azonban még állt a hó, a havas szüzsies fehérségében szikrázva magasodott a valószínűtlenül kék ég előtt. Még ekkor is nehéz volt összeverbuválni azt a néhány embert, aki hajlandónak mutatkozott felmenni a hegyre, hogy utánanézzzen öreg Lázárnak. A fián és a vejen kívül két szomszéd — félig-meddig rokon — állt kötélnek, az egyik két lovat és egy könnyű, szánszerű alkotmányt hozott magával, amire a szerszámokat kötötték. Végül az erdész is velük ment, hogy megmutassa a hosszabb, de talán használható utat a tisztáshoz.

Jól megizzadtak, mire kiértek a házikóhoz, amelyet teljesen beborított a hó. A vastag jégréteget, ami a hó alól előbukkant, csakánnyal kellett lefejtetni. Amikor sikerült kinyitni az ajtót, és szemük hozzászokott a kunyhó vaksötétjéhez, az ajtón behatoló fény derengésében meglátták Lázárt. Szalmazsákján feküdt a szinte teljesen üres helyiségben, kezei a mellén összekulcsolva. Arcán különös mosoly ült. Szemei előtt üveglencseként csillogott a megfagyott könny.

Köszöntjük a hetven éves költőt

SULYOK VINCE

Szól a harang majd

Szól a harang majd —
talán így szól majd értem is,
árad a hangja
a májusi mezők felett,
mint most, ebben a fénylő délutánban:
virágban állnak kertek, ablakok,
újul megint az élet,
kopácsolnak az új házon az ácsok,
zúmmög a szomszéd fűnyírója,
színeiket villantják bogár autók
a fák közül az arany ragyogásban
s huppanva hull postaládám mélyére
az újság esti kiadása
híreivel, miket én már nem olvasok,
békekötésekről, merényletekről,
bűntényekről, színházi előadásokról,
földrengésekről, könyvekről, új gyógyszerekről,
mik számomra későn készültek:
én halott leszek s nem érint már semmi hír,
szól a harang felettem kedvesen,
szól értem, miközben könnyét törli kedvesem,
s lányom, fiam,
engem pedig a Léthe jéghideg,
fekete vize visz, sodor a hátán
az örök léttelenbe.

Lehunyt szemmel

Lehunyt szemmel nemlétező
szőlőtőkére nézek vissza,
már rég nem létező szőlőskertekre:
ragyognak a nyárvegi fényben,
pendülnek szinte fémesen
fürtök között a színesedő levelek.

Nézek csak vissza behunyt szemmel
valami rég tovaszállt délutánba,
őszeleji dűlőkre, domborokra,
mintha az élet teljessége lakozott
volna abban a pillanatban.

Bevalljam-e, hogy ott se, hogy akkor se
voltam én boldog teljesen;
hogy elvagytam akkor is, abból a
délutánból is, szőlőskertből is
valahova, valami más jövőbe?

Az a jövő, amit még sejtetni
se tudtam akkor, mára már mögöttem
s mögöttem szinte már az életem
maga is, melyik egyként nyújtott
felém mézet és ecelet

s kapukat egyként tárt fel és csukott be
előttem. Az emlékezet
mindig a legtávolibb évek
varázsáért nyúl, mert fénye ezeknek
legsajdulóbb, legtündökletesebb.

Ez itt a béke szigete

Elnézem, amit te nem láthatsz,
a tenger elcsendesülését
az éjszakai szélvihar után,
a fények remegő ezüst szalagját
a látóhatár peremén,
hol fehértestű vitorlások hada hemzseg
— boldog bogarak meleg őszi sugarakban.

Hallgatom, amit te nem hallhatsz,
kutyaugatást, testes spanyol asszonyok
öblöshangú trécselését egy kapualjban,
ugraburga kis madarak zsinatolását
s a mentő metsző sikolyait messziről,
a bozontos pineák ligete mögül.

Béke itt földön, vízben, városon,
ez itt a béke szigete,
ez a pálmás, meleg mediterrán part
— amíg lehet,
amíg a terror el nem ér ide
s nem robbant bombát a villák között
s izlám fanatikusok nem repülnek
eltérített gépekkel a szállodasornak.

SZABÓ GYÖRGY

Költők virágoskertje

Ízléses külsejű, impozáns kötetet tartok
kezemben; a tavaly elhunyt Tóth István, a
kitűnő marosvárashegyi költő és műfordító
ezzel koronázta meg életművét (A gyulafe-
héradri humanista költészet antológiája, alcí-
mén Költők virágoskertje, Budapest, Accordia
kiadó 537 l.). Amikor leírtam az "impozáns"
jelzőt, gondoltam arra először is, hogy
mennyi ismeretlen érték rejtőzik könyv-
taraink mélyén, hány olyan — kisebb-na-
gyobb — költőnk tevékenykedett, akiről a
szakmabelieken kívül csak kevesen tudnak.
Miért? Elsősorban azért, mert e versek túl-
nyomó többsége latinul íródott, márpedig
manapság nem divatos dolog latinul tudni.
(E sorok latinszakos íróját nem egyszer ke-
resték fel kiváló értelmiségiek — köztük aka-
démikusok is —, hogy fordítson le latinból
egy hosszabb-rövidebb szöveget.) Ideje vol-
na, hogy ezen a téren gyökeres változás kö-
vetkezzék be!

Még mindig a külsőségeknél maradva: a
Név- és szómagyarázatok csaknem száz oldalt
tesznek ki, a Névmutatóban pedig mintegy
hatszáz névvel találkozunk. A jól válogatott
facsimilék — szerzők arcképe, könyvek cím-
lapja, továbbá szövegrészletek — szintén
hozzájárulnak a kötet gazdagításához és az
olvasó érdeklődésének felkeltéséhez.

Tóth István válogatásának talán az a fő
érdeme, hogy napnál világosabban bizo-
nyítja: jóval Bethlen Gábor előtt komoly iro-

dalmi élet alakult ki Gyulafehérvárt, és en-
nek központja a püspöki udvar volt. Az iro-
dalompártoló püspökök sorát Geréb László
nyitja meg, aki Ferrarában tanult s idehaza
is megőrizte az olasz földön elsajátított szel-
lemet. Őt követte Várday Ferenc, akinek kö-
réről két név emelkedik ki: az Adrianus
Wolphardusé és a Taurinus Istváné. Az előb-
bi elégiát írt Janus Pannoniushoz, tehát tu-
domása van Pannonia jeles költőjéről; az
utóbbi Dózsa György mozgalmáról írt nagy-
szabású költeményt. Gosztonyi Jánossal eu-
rópai hírű püspöke lett Erdélynek, akinek
ajánlotta művét a kor egyik jeles tudósa, Jo-
docus Clichtoveus. Nem hiányoznak a hitvi-
tákhöz fűződő versek sem, így sűrűn
találkozunk Dávid Ferenc, Heltai Gáspár és
más ismert, a hitvitákban ténylegesen vagy
mellékesen részt vevő személyek nevével.

Külön színfoltot alkot a Gosztonyi püs-
pöktől megörökített magyar nyelvű bájoló
imádság újraközlése; a Szelestei ráolvasás cí-
men ismert szöveg lótlányog ellen kínál or-
vosságot.

A kötetben van néhány románból fordít-
ott vers is Román kuruc versek cím alatt. Ilyen
a Pintye és húga, Tele van a fa levéllel vagy a
Pintye Gligor.

A nagyobb nyomaték kedvéért a végére
hagytuk azt, hogy a szerzők közül sokan és
nagy odaadással írnak kortársaikról, akár
esküvőjük, akár haláluk vagy más sorsdöntő
esemény kapcsán, ezzel is kifejezésre juttat-
va a reneszánsz érdeklődését a jeles szemé-
lyiségek iránt, valamint a kor erőteljes
individualizmusát. Kiemeljük ezek közül

Bojthi Veres Gáspár dicsőítő költeményét
Bethlen Gáborról.

Ha kisebb számban is, de találunk olyan
verseket, amelyekben a költők hazánk, Er-
dély szépségeit éneklék meg. Idézzük Chris-
tianus Schesaeus költeményét:

Erdély gazdagsága

Erdélyt erdőségeiért jelölik ma a húnok e névvel,
Földjét hegylánc és erdős vadonok koszorúzzák,
S éppen ezért érdemi az "Erdőelve" nevet meg.
Gazdagon ontja a termést, nyájakat és

borokat hoz.
Gyakran hord fel a föld színére az egyszerű
bányász

Csillámló aranyércet jó kiadás kupacokban;
Úgy sarjadnak az ércdarabok, mint
lombosodó fák,

S szép patyolatszín szót, vasat és rezet ásnak
a földből.

Így Erdély ellenfeleink nyelvén "aranyalma",
Bárha találóból névnek tűnik az

"Alkinoosz-kert";
Van hala mindenfajta, kövér barom él legelőin,
Más-másféle vadállatot és riadó madarat lel,
Aki vadászgat a lombteli erdők rengetegében.
Kedvez az éghajlat a kövér réteknek, ahol nem
Soroaszt semmit a fagy, s nem perzsel
a gyilkos aszály sem.

A versek javarésze hexameterben vagy
disztichonban íródott; ezeket is, a más vers-
formákat is Tóth István a tőle megszokott
könnyedséggel ültette át nyelvünkre. Ez a
jellemzője a barokk korban Bocatius Jánostól
írott képvers tolmácsolásának is, ahol az ere-
detinek megfelelő alakzatban kapjuk a mon-
danivalót külsejével is kifejező verset.

Nyugodj békében, barátom, s a könyved
nagyszerűségéhez méltatlan soraimért elné-
zéset kérem!

KÓDEX —

Így játszanak döntő szerepet az európai események a magyar törekvések történetében. Sikerük, balsorsuk, haladásuk vagy elmaradásuk nem érthető ezek nélkül.

A magyar közvélemény, sőt a magyar történetírás is alig veszi észre ezeket az összefüggéseket. Csak azt látja, hogy az írott törvény előbb-utóbb érvényre jutott. Ebből azt a következtetést vonja le, hogy mindennél erősebb a jog.

A XIX. század nagy krízise és annak megoldása 1867-ben a közvélemény szemében látszólag ugyanezt a tételt bizonyítja, hiszen maga Deák Ferenc is állandóan a szentesített '48-as törvényekre hivatkozik tárgyalásai során. Nála ez helyes taktikai módszer ama császárral szemben, aki a trónját a magyarság megnyerése útján akarja biztosítani. A kiegyezés vezéreiből ezt jól tudják. A közönség azonban ezt nem tudta és nem látja be, hogy e tárgyalásokra egyáltalán nem került volna sor, ha Ausztria 1859-ben és 1866-ban el nem veszít két háborút, melyek nemcsak pénzügyi helyzetét rendítik meg, de nagyhatalmi állását is.

Egyedül a jog győzelmét látja benne az erőszak felett. Ez az alapja és eredete a magyarság jogászias beállítottságának.

A magyar történetírás 1867-től századunk kezdetéig ugyanilyen hamis szemszögből ábrázolja a múltat.

Emberileg érhető volt, hogy azok a történészek, akik ifjúkorukban végigélték az osztrák abszolutizmus elnyomatását, emlékeztek arra a rengeteg kivégzésre és bebörtönzésre, amit a Bach-korszak magyarokkal elkövetett, és egész életükben annak az emlékek behatása alatt álltak.

Bizonyára más gyermekkel is történt ilyesmi. Természetes tehát, hogy az a történetíró nemzedék, amely 1867 után ábrázolja a magyar múltat, abba a végletbe esik, hogy mindenkit dicsőítsen, aki Bécs ellen fogott fegyvert, és hőseik bukását nem az európai erőhelyzet változásának, hanem árny és árulásnak tulajdonítsa. Azokat a kiváló embereket és jó magyarokat, akik mint Eszterházy Miklós nádor, Pázmány, Pálffy János generális, Bánffy György gubernátor, Széchenyi Ferenc és Festetics György, akik valószínűleg voltak, és hogy akár politikai, akár művelődési téren alkothassanak, nem akartak Bécs ellen menni, elhallgatták, sőt gyakran elítélik. Azokat pedig, akik egy-egy forradalmi vállalkozás bukásakor kénytelenek a bukásból menteni, ami még menthető, és a történelmi adottságnak engedni — azokat árulónak bélyegzik meg. Így vált árulónak a köztudatban Károlyi Sándor, aki pedig a szatmári békében Pálffyval olyan megegyezést köt, ami minden megtorlást kizár, sőt még Rákócziak is, ha ő is elfogadja, lehetővé tette, hogy bántatlanul az országban maradhat és birtokait megtartsa. Így ütik az árulás billogát Görgeyre. Pedig nyilvánvaló, hogy Kossuth azért adta át neki a kormányzó tiszteletét és ő maga azért menekült át a Dunán, mert a hadi helyzet már tarthatatlan. Görgey körül lévén kerítve nem is tehet mást, mint megfogyatkozott hadával kapitulálni. Elhatározását, hogy az oroszok adta meg magát, nem pedig az osztráknak, az indokolta, hogy remélhette: az oroszok hadifogolynak fogják minősíteni szabadságkísérő katonáit. Hogy ebben csalódott, és hogy a cár kiadta őket Haynaunak, nem a Görgey bűne. A történetírók azonban árulónak mondták, és a közvéleményben az is maradt a legújabb időkig.

Ilyen elfogult történetírói gárda neveli két nemzedéket át az ifjúság oktatóit, tanárokat és tanítókat. Így itatja át a magyar közvéleményt egy olyan történelmi beállítás, ami sok tekintetben hamis és hézagos. Így válik tömeg-meggyőződésé, hogy mindig győzelmes marad a jog!

Még egy nagy hátránya volt a magyar politikai szellemre ennek a tanításnak.

A nemzeti fölkelések vezetői kivétel nélkül elbuknak. Tragikái hősök ők, nem pedig alkotók. Ennélfogva olyan irány fejlődik ki minálunk, ami közel rokonságban áll a zsidók "szenvetű Messias" fogalmával. Ez mint vallási alap gyönyörű, de mint politikai ideál, rendkívül hátrányos. Mert nem az a példaadó és követendő, aki valami maradandót a nemzet számára kivívott, hanem az, aki vállalkozásának mártírja lett. Egyedül a balsiker viseli a népszerűség glóriáját. Bocskai, Bethlen Gábor, I. Rákóczi György nem népszerű nevek, pedig ők a vallásszabadságot és a magyar alkotmányos élet alapjait rakták le, illetve védelmezték meg. Valójában Széchenyi István sem népszerű, akármennyit cikkeznek is néha róla. Pedig ő alkotja meg a Lánchidat és az Akadémiát, tőri át a Vaskaput, folyóink szabályozása és a Dunahajózás, tőle származik az egész lótenyésztésünk is. Ő hirdeti először a nemesi kiváltságok eltörlését, a jobbágyok földszabadítását, és ő látta meg prófétai szemmel azt a romlást, ami már néhány hónap múlva hazájára tör és mindent elpusztít.

BÁNFFY MIKLÓS: Huszonkét év

— INDEX

ZENE — TEGNAP, MA, HOLNAP 14.

A "Madar mint jós"

Gyermekkori zongoratanulmányaim idejéből bukkan elő ez a furcsa cím. Akkor mélyen megragadta képzeletem ez a különös társítás. Még csak fel sem oltott bennem az a sokat látott kép, ahogyan az engedelmes, jólnevelt papagáj kihúzza a cédulát jövődöbe látó képességével azoknak, akik sorsuk iránt érdeklődnek. Az én zongoradarabom — talán Schumann szerzeménye (?) — egészen más madárról szólt, olyanról, amely sokkal csodálatosabb úton-módon belelát életünkbe, jövőnkbe. Jóval később Brancusi szobormadaraival ismerkedve tűnt elő emlékeim mélyéről ez az élményem. Most megint előbukkant annak kapcsán, hogy Stravinsky életművét böngészve ráakadtam egy mondatára: "a zene egyén- és valóságfölötti". Ez a Stravinsky-i megjegyzés egy korábbi kijelentésére utal vissza, azt magyarázza: "Szerintem a zene természetétől fogva semminek kifejezésére nem képes, legyen az érzés, gondolkodásmód, lélektani hangulat, természeti jelenség." Így szól a teljes mondat, gyakran csak úgy idézik: "Stravinsky szerint a zene nem fejez ki semmit." Ez félreérthető lenne, hiszen éppen Stravinsky zenéjének páratlan kifejező ereje cáfolná, ha Stravinsky tényleg így gondolta volna. Bár Stravinsky is írt FEHÉR ZENÉT: a zenétől elidegenülő hang-akciót. De még ez a zene is gondolat- és érzésbészter lehet. És gyakran az is. A zene nem evilági jelenség, tehát a földi tárgyi valóság megjelenítésére aligha alkalmas. Néhány kísérlettel eltekintve a zenében nem volt sohasem igazi alkotói törekvés a naturalizmus cellá emelése. A magunk által teremtett második valóságban már otthonosabban mozog a zene, hiszen ő maga is egyik teremtménye ennek a "megcsinált" valóságnak. Legjobban a harmadik valóságunkban, szellemi és lelki életünkben érzi magát otthon. Ezért írja Stravinsky, hogy egyén- és valóságfölötti. Ebből adódik, hogy a zene so-

hasem a jelent tükrözi. Sokkal inkább előrelát. Néha évszázadokat, máskor csak éveket vagy éppenséggel percekét. A zene számára a JELEN: MÚLT! De múltbanézése is jóslás: *visszafelé az időben*. Sokszor olvasom zenefőrök tollából, hogy a megszülető mű nem tükrözi a szerző akkori életének és társadalmi környezetének problémáit, fájdalmas élményeit, a benne és kívülre zajló tragédiákat. Az sem biztos, hogy ezek az események, legyenek azok negatívak vagy éppenséggel pozitívak, kihatnak később a művész alkotásaira. S ha igen, ezek nyomát alig lehet felfedezni, különösen a zene világában. Örömteli magánéleti események idején tragikus hangvételű művek szülehetnek — és fordítva. A zene kivonja magát a *szinkronicitás* törvénye alól. A zene legfőbb funkciója, hogy előre "látja" és "lát-tatja" a jövőt.

A szimfonikus formának is lényege a témák "jövőjének" kibontása. A téma-visszatérések során új energia, új jelentés hordozója válik a zenei gondolat. Ha ez nem történik meg, a forma, a jelentéstartalom nem fejlődik, a zene nem történik, hanem áll egy helyben. Ilyen például a fúgató, a szerkezetben mindig megőrzi eredeti, teljes alakját, nem születik, nem fejlődik ki és nem hal el: az öröklét hordozója. A témafelvétel-érvelés-megoldás a zenei gondolat élettörténetét mondja el a "szemünk" előtt lezajló hangzsfolyamatban. A zenetörténet egy darabka idejének zeneművei is ilyenszerű láncot alkotnak: a zeneművek magukban hordozzák jövődjüket. Mindig rácsodálkozunk, ha egy szerző életművében a korai alkotásaiban felvetett témákat későbbi zenéjével érvelve kifejti és eljut a végső megoldásokig is.

A ZENE MINT JÓS, túl korokon, eszmei irányzatokon, társadalmi tiltásokon, zenei, művészeti tabukon mindig önmaga jövőképét "rajzolja" ki. Csak tudni kell olvasni, a — gyakran nagyon is kézenfekvő — jelzésekből. Stravinsky esetében az ún. orosz periódusának nagy művei (— a *Tűzmadártól* a *Petruskán* és a *Sacreon* át a *Menyegzőig* és még tovább néhány további alkotásáig —) valójában a 20. század előre vetítése volt, mondhatjuk úgy is: megjósolta a 20. századot. A nagy átlendülés neoklasszikus, neobarokk művei már a 21. századot jövendölték meg a zenében.

TERÉNYI EDE

HOL-

A Kalevala erdélyi fordítójára emlékeztek

Emlékestet rendezett a magyar kultúra napján a paksi városi könyvtár és a helyi önkormányzat a Kalevala erdélyi fordítója, Nagy Kálmán halálának harmincadik évfordulója alkalmából. A rendezvényt szervező és levezető Serdültné Benke Éva tanárnő felidézte a Himnusz születésének körülményeit, és beszélt az 1835-ben megjelent finn népi eposz jeletőségéről. Nagy Kálmán munkásságáról szólva Szilágyi Júliát, a kolozsvári irodalomtörténészt idézte: "Nagy Kálmán ...a legnehezebb párviadalban, magányos, rejtett küzdelemben, kegyetlen és igazságtalan feltételek közepette küzdött. Póztalanul bátor volt, ragyogó tehetség, maga az értelem, becsület, lovagiasság."

A paksi jubiláló közönséget Viljo Tervonen irodalomtudós levélben köszöntötte. "Meggyőződéseim — írta —, hogy nem merül feledésbe az ő Kalevalája. A finn nép nagy hálával tartozik Nagy Kálmánnak szívós munkájáért, melynek révén a finn lelket közelebb hozta a magyar olvasóhoz."

Ezután Varga P. Ildikó, a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem óraadó tanára Az erdélyi Kalevala címmel tartott előadást a Nagy Kálmán fordításáról. A bevezetőben megemlékezett Lönnrottról is, "akinek tulajdonképpen a Kalevalát köszönhetjük", majd elmondta: öt teljes magyar Kalevala-fordítás létezik. Nagy Kálmán a fordítást még nagybányai tanárként kezdte és Kolozsváron fejezte be tíz év múltán — az Utunk szerkesztőjeként. Megjelenését azonban már nem érthette meg.

Az előadó az ó-székely, illetve a csángó népköltészetben, balladákban egyaránt felismerhető gondolatritmusokat is összevetette. "Ha megismételjük a Nagy Kálmán által is feltett kérdést — fejezte be előadását Varga P. Ildikó —, hogy érdemes-e Vikár után még egyszer nekifogni ekkora munkának, csak annyit válaszolhatunk: érdemes volt. A Kalevaláért és az olvasókért egyaránt."

Az emlékesten jelen volt Nagy Kálmán özvegye és két gyermeke. Közreműködött Balog Judit, Pfaff Károly és Tell Edit versmondó. Az esemény alkalmából bemutatták Akseli Gallen-Kallela és Baász Imre Kalevala-illusztrációit is. Az irodalmi estet követő fogadáson Kirsti Rantala, a budapesti finn nagykövetség kulturális attaséja mondott pohárköszöntőt.

GUTAI ISTVÁN

A Márai Sándor díjat az idén Bálint Tibor, Garaczi László és Bartis Attila vette át.

Január 25-én a Napsugár alapításának 45. évfordulójára gyűlt össze a mai szerkesztőség, a baráti kör és még páran a régi gárda tagjai közül a Györfös Mátyás Emlékházban. Ez volt Bálint Tibor utolsó nyilvános szereplése.

A magyarság rövid története címmel ezekben az években több kötetben megjelent összefoglalót, Lászlóffy Csaba és Varga Domokos művét, annak befejező részét, amely a reformkortól az 1940-ig terjedő részt tartalmazza, külön kötetben jelentette meg a kolozsvári Glória Kiadó

A Magyar Nemzet január 26-i számában Vissza a Forrásokhoz címmel Széles Klára cikke a korszak tisztázandó irodalomtörténetéről értekezik.

A Dunánál második próbaszámában Farkas Wellmann Endre A költő halála című tanulmányában Szilágyi István, Nagy Mária, dr. Cs. Gyimesi Éva, Mózes Attila emlékezik Szilágyi Domokosra.

A Napút 2001 decemberi számát a hetvenedik évüket 2002-ben töltőnek dedikálja. A hazaiak közül Marosi Ildikó és Bálint Tibor szerepel a sorban.

-MI

A zsenialitásról

"A zsenialitás nem más..."

Josh Billings gondolatának folytatását találja a rejtvény fősoraiban.

VÍZSZINTES

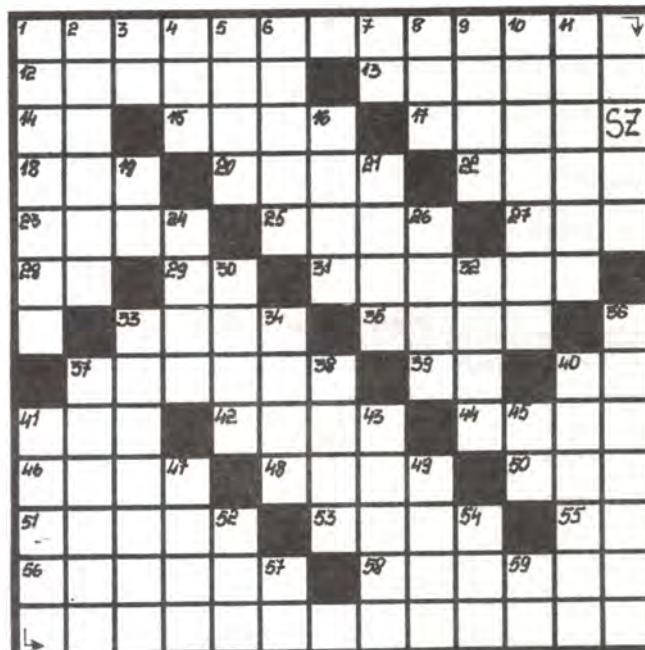
1. A folytatás első része. 12. Olyan méretű. 13. Szülő megszólítása. 14. Magad. 16. Hónapi. 17. Serdülő. 18. Mátka. 20. Dűne, angolul. 22. Angol férfinév. 23. Igazgató, tréfásan. 25. Utolsó, Londonban! 27. Kálium, vanádium és jód vegyjele. 28. Ott kezdődik! 29. Magasodik. 31. Kopár hegycsúcs. 33. Bern folyója. 35. Panaszosan mond. 37. Viselkedéssel kapcsolatos. 39. Békaparadicsom! 40. Fába vés. 41. Kénvirág része! 42. Rómán női név. 44. Étel, angolul. 46. Bukaresti csillag! 48. Francia zeneszerző (Édouard). 50. Kosbor-szálak! 51. Hegyikecske. 53. Láb része. 55. Francia sziget. 56. Fantasztikus mű szereplője lehet. 58. Varjúhangon "beszélő".

FÜGGŐLEGES

1. Bikaviadal szereplője. 2. Gemini. 3. Nemzetközi, röviden. 4. Trícium, oxigén és hidrogén vegyjele. 5. A vértanúk városa. 6. Állapota jobbá válik. 7. Zanzafej! 8. Kezdődik az ankét! 9. Testrész. 10. Kedvelt rajzfilmfigura. 11. ...akaratlan. 16. Munkácsynál ásit! 19. Argon vegyjele. 21. Kuruc vezér (Tamás). 24. Menekül. 26. Meg nem enged. 30. Idős. 32. Kemény fém. 33. Nem nagy jelentőségű pénzkészítő intézet. 34. Magasba tart. 36. A könyv adatait tartalmazó jegyzék. 37. Belső (latin). 38. Állatot ellát. 40. Elnyomatás. 41. A folytatás második, befejező része. 43. Jó..., csinos. 45. Székely is. 47. Motorolaj-márka. 49. Rómán (régies). 52. Részben igenlő! 54. Káprázat része! 57. Egyenmű ónkő! 59. Orosz folyam.

BOTH LÁSZLÓ

A Helikon 2. számában közölt rejtvény megfejtése: Egy okos mondás még nem bizonyít semmit.

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: SZABÓ GYULA
Szerkesztőség: LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY Mária: olvasószerkesztő
RAKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számitógépes tördelés: NAGY Mária; nyomtatja a Miskolci Református Sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 245 Telefon: 132309, Fax: 132096

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288